

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

Pradinio ugdymo pedagogika ir ikimokyklinis ugdymas studijų programa

IEVA SKRUPSKELYTĖ

**ŠIUOLAIKINIŲ SENELIŲ DALYVAVIMO JAUNESNIOJO MOKYKLINIO
AMŽIAUS VAIKŲ – ANŪKŲ UGDYME(SI) RAIŠKOS YPATUMAI**

Baigiamasis bakalauro darbas

Darbo vadovas: prof. dr. A. Gumuliauskienė

Darbas originalus
(studento parašas)

Šiauliai, 2020

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis bakalauro / profesinių studijų / magistro darbas: Šinolaikinių senelių dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų ugdyme(si) raiškos ypatumai yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame universitete / institute Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

Ieva Skrupskelytė

.....
Vardas, pavardė

.....
Parašas

Turinys

SANTRAUKA.....	5
SUMMARY.....	6
ĮVADAS.....	8
1. SENELIŲ VAIDMENS JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ - ANŪKŲ UGDYME(SI) TEORINIAI ASPEKTAI	12
1.1. Senelių ir anūkų ryšys skirtingų kartų charakteristikų kontekste	12
1.2. Šiandieninių senelių padėtis šeimoje	14
1.3. Šiuolaikinių senelių ir anūkų tarpusavio ryšių charakteristikos.	18
2. ŠIUOLAIKINIŲ SENELIŲ DALYVAVIMO IR VAIDMENS JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ - ANŪKŲ UGDYME(SI) EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	22
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	22
2.2. Tėvų apklausos rezultatai ir jų analizė.....	23
2.3. Pradinio ugdymo pedagogų apklausos rezultatai ir jų analizė.....	30
2.4. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų apklausos rezultatai ir jų analizė.....	35
2.5. Rezultatų aptarimas.....	37
IŠVADOS	39
REKOMENDACIJOS	41
LITERATŪRA	42
PRIEDAI	47

Lentelių ir paveikslų sąrašas

1 lentelė. Kartų lentelė.....	12
2 lentelė. Tyrime dalyvavusių tėvų sociodemografinė charakteristika	23
3 lentelė. Senelių ir anūkų veiklos raiška.....	27
4 lentelė. Senelių įtaka vaiko – anūko gerovei	27

5 lentelė. Respondentų sociodemografinė charakteristika	30
6 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų santykiai su seneliais	35
1 pav. Senelių ir anūkų matymosi dažnis	24
2pav. Senelių – anūkų bei tėvų – senelių santykių pobūdis	25
3pav. Veiksniai, darantys įtaką senelių ir anūkų santykiams	26
4pav. Senelių vaidmens svarba jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų gyvenime.....	26
5 pav. Nuomonės apie senelių aktyvų dalyvavimą anūkų gyvenimą raiška	29
6 pav. Senelių įtaka anūkų tėvų gyvenime	29
7 pav. Kaip dažnai seneliai atveda vaikus į ugdymo įstaigas.....	31
8 pav. Senelių ir anūkų bendravimo pobūdis	32
9 pav. Pedagogų nuomonės raiška apie senelių dalyvavimo anūkų ugdyme svarbą.....	33
10 pav. Veiksniai, lemiantys senelių dalyvavimą anūkų ugdyme.....	33
11 pav. Senelių dalyvavimo anūkų ugdyme raiška	34

SANTRAUKA

ŠIUOLAIKINIŲ SENELIŲ DALYVAVIMO JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ – ANŪKŲ UGDYME(SI) RAIŠKOS YPATUMAI

Bakalauro darbas

Šeima žmogaus gyvenime reiškia neapsakomai daug. Šeimą sudaro įvairūs asmenys, tai tėvai, vaikai ar net seneliai. Šiuolaikinių senelių vaidmuo anūkų gyvenime yra be galo svarbus, nes tėvams, norint išlaikyti šeimą, reikia dviejų dirbančių asmenų. Tad seneliai atlieka svarbų laikiną tėvų ar daug kitų vaidmenų anūkų gyvenime. Praleistas laikas kartu su seneliais padeda suformuoti nepaprastą ryšį, kuris skiriasi nuo tėvų ir vaikų santykio. Tėvams nesant šalia, šiuolaikiniai seneliai užsiima anūkų ugdymu bei dalyvauja ir neformalaus ugdymo(si) procese: ne tik užsiima bendra veikla, padeda ruošti namų darbus, bet ir dalyvauja ugdymo įstaigų organizuojamuose renginiuose.

Tyrimo problema: kiek ir kaip šiuolaikiniai seneliai dalyvauja jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų ugdymo(si) procese.

Tyrimo objektas: šiuolaikinių senelių dalyvavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų ugdyme(si).

Tyrimo tikslas: teoriškai ir empiriškai pagrįsti šiuolaikinių senelių dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdyme(si) ypatumus ir vaidmenį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų socializacijos ypatumus šiuolaikinėje šeimoje;
2. Pateikti šiuolaikinių senelių ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų charakteristikas;
3. Išryškinti šiuolaikinių senelių sociodemografines charakteristikas ir padėties šeimoje tendencijas.
4. Ištirti šiuolaikinių senelių dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdyme(si) vaidmenį ir raiškos tendencijas.

Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros šaltinių turinio analizė), empiriniai (anketinė apklausa, rašinių metodas) ir statistiniai (kiekybinė tyrimo rezultatų analizė).

Pagrindinės išvados:

1. Šiuolaikinių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų pasaulis sukasi apie išmaniąsias technologijas. Šios išmaniosios technologijos padeda bendrauti ir su šeimos nariais, kurie gyvena gal būt už tūkstančių kilometrų. Taip padeda išlaikyti ryšį su seneliais, kurie dėl įvairių priežasčių negali atvykti aplankyti anūkų.
2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai priklauso alfa kratai, kuri yra neatsiejama nuo išmaniųjų technologijų. Alfa kartos seneliai priskiriami X kartai. Tai jauni seneliai, kuriems, kaip ir alfa kartai technologijos yra svarbi gyvenimo dalis.
3. Šiuolaikiniai seneliai užima svarbią vietą šeimos gyvenime, tęsdami šeimos tradicijas, suteikdami paramą, meilę anūkams. Seneliai vaidina daug vaidmenų: mylinčio kompaniono, globėjo, patarėjo, istorijos skleidėjo, draugo ir kt.
4. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog seneliai ganėtinai dažnai dalyvauja jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si). Dėl tėvų užimtumo seneliai rūpinasi anūkų mokyklos ir po pamokinės veiklos reikalais: namų darbų darymu, nuvedimu į mokyklą, būrelių lankymu ir t.t.

Esminiai žodžiai: šiuolaikiniai seneliai, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai, anūkai, tėvai, ugdyme(si).

SUMMARY

THE PECULIARITIES OF THE EXPRESSION OF MODERN GRANDPARENTS' PARTICIPATION IN THE EDUCATION OF THEIR JUNIOR SCHOOL AGE CHILDREN - GRANDCHILDREN

Bachelor's work

Family plays a significant role in human life. The family is made up of different individuals, be they parents, children or even grandparents. The role of modern grandparents in grandchildren's lives is extremely important, as parents need two working people to support a family. So grandparents play an important temporary role in parenting or many other roles in grandchildren's lives. The time spent with grandparents helps to form an extraordinary connection that is different from the parent-child relationship. In the absence of parents, modern grandparents are engaged in the education of grandchildren and also participate in the process of formal education: not only do they engage in joint activities, help with homework, but also participate in events organized by educational institutions.

The research problem: how much and how modern grandparents participate in the education of junior school age children - grandchildren.

The object of the research: the participation of modern grandparents in the education of junior school age children - grandchildren.

The aim of the research: theoretically and empirically substantiate the peculiarities and role of the participation of modern grandparents in the education of junior school age children - grandchildren.

Research tasks:

1. To reveal the peculiarities of socialization of junior school age children in the modern family;
2. To present the characteristics of modern grandparents and junior school age children;
3. To highlight the sociodemographic characteristics of modern grandparents and the situation of the family trends.
4. Research the role and tendencies of modern grandparents' participation in the education of junior school age children - grandchildren.

Research methods: theoretical (an analysis of scientific literature), empirical (a questionnaire survey) and statistic (quantitative analysis of the research result).

Conclusions:

1. The world of junior school age children revolves around smart technology. These smart technologies also help communicate with family members who live perhaps thousands of miles away. This helps to keep close relationship with the grandparents who for various reasons cannot visit the grandchildren.
2. Junior school-age children belongs to generation Alpha, which are integral to smart technology. Alpha generation grandparents belongs to generation X. These are young grandparents for whom, like the alpha generation, technology is an important part of life.
3. Modern grandparents plays a significant role in family life, continuing family traditions, providing support and love for grandchildren. Grandparents play many roles: loving companion, caregiver, counselor, storyteller, and many other roles.
4. The results of the research revealed that grandparents quite often participate in the education of junior school-age children. Due to the parents' employment, the grandparents take care of the

grandchildren's school matters: doing homework, taking them to school, attending school clubs, etc.

Keywords: modern grandparents, children of junior school age, grandchildren, parents, education.

IVADAS

Temos aktualumas. Žmogaus gyvenime žodis šeima reiškia neapsakomai daug. Tai vieta, kur visada sulauksi artimųjų paramos bei pagalbos. Garsus senovės graikų filosofas Aristotelis daugelyje savo darbų minėjęs šeimą, kaip ankstesnę ir būtinesnę negu valstybę. Lietuvos Respublikos konstitucijoje teigiama, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Pasak K. Miškinio (1993), šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė, kurios funkcijos yra tenkinti sutuoktinių ar kitų jos narių (vaikų, senelių) poreikius bei pareigų vienų kitiems atlikimą. Lietuvos Respublikos šeimos politikos koncepcijoje nurodomos šios šeimos funkcijos: asmenų bendruomenės kūrimas, prokreacija, ugdymas ir socializacija, globa ir rekreacija, namų ūkio kūrimas. Vaiko gyvenime šeima užima svarbiausią vietą, nes nuo jos prasideda kiekvieno vaiko pasaulis. Tėvai neatsiejama vaiko gyvenimo dalis, nes jie yra pirmieji vaiko ugdytojai, kurie atsakingi už auklėjimą bei lavinimą. Pasak S. Burvytės ir kt. (2012), vaikų auklėjimas - tai žmogaus socializavimas, formuojant veiklos bei elgesio motyvaciją ir charakterį. Auklėjamas vaikas išmoksta mąstyti, jausti bei elgtis pagal savo aplinkos reikalavimus. Kaip teigia Z. Bajoriūnas (2004), tėvų misija vaikams ne tik perteikti tradicines kultūros vertybes, bet ir ugdyti naujai mąstančias ir veikiančias asmenybes, gebančias išsaugoti ir plėtoti naujas perspektyvas, šiuolaikiniai šeimai. Tačiau nenuvertinkime senelių vaidmens anūkų ugdymo procese.

Seneliai atlieka svarbų vaidmenį šeimos gyvenime. Teikiant pagalbą ir paramą vaikams ir anūkam, taip pat tapę pagrindiniais globėjais, kai tėvai nesugeba atlikti šio vaidmens dėl piktnaudžiavimo narkotikais ar alkoholiu, sunkios ligos ar negalios, vieno ar abiejų tėvų įkalinimo ar mirties atveju. Be to, šiandieniniame gyvenime tėvai, norėdami savo vaikams suteikti įvairiapusį bei pilnavertį gyvenimą, pasirenka emigracijos kelią. Dažnu atveju, ieškodami geresnio gyvenimo, tėvai išvyksta iš šalies ir palieka savo atžalas senelių priežiūrai. Remiantis oficialios statistikos portalo duomenimis, per pastarąjį dešimtmetį (2009–2018m.) iš Lietuvos emigravo 467 tūkst. nuolatinių šalies gyventojų. Tėvai palieka savo vaikus gimtinėje, kol patys tuo metu uždirbinėja pinigus. Vieni tėvai išvyksta trumpam periodui, kiti metams ar net ilgiau. Tad didžioji dalis senelių tampa savo anūkų ugdytojais, globėjais. Yra ir tokių atvejų, kai tėvai išsiskiria, ir vaikas lieka gyventi kartu su vienu iš tėvų. Tokią skyrybų tendenciją pastebėjo *Grandparents Plus* (2010) labdaros organizacija, atlikusi tyrimą, kuriame paaiškėjo, jog daugelyje Europos šalių padaugėjo skyrybų bei vaikų gimusių ne santuokos metu skaičius. Portalo *Statista* statistikos duomenimis, 2016 metais Lietuvoje iš 100 porų išsiskyrė 41,6 procentai sutuoktinių. Tad dauguma vaikų gyvena šeimose, kuriose yra tik vienas iš tėvų, arba patėviai. Daugelyje šalių vienišoms motinoms reikia dirbti visą darbo dieną, todėl augantis mamų dalyvavimas darbo rinkoje priverčia jas vaikus palikti artimųjų priežiūrai. Tai gali lemti didesnę senelių vaidmenį prižiūrint vaikus, kol jų motinos dirba.

Seneliams tai daryti darosi vis paprasčiau, nes išsivysčiusi pramonė, technologijos gerina gyvenimo, sveikatos apsaugos sąlygas, o visa tai prisideda prie ilgėjančios gyvenimo trukmės. OECD ir European Observatory on Health Systems and Policies (2017) teigia, kad po ilgo sąstingio ir net trumpėjimo laikotarpio Lietuvoje gyvenimo trukmė nuo 2007 m. ėmė vėl ilgėti ir 2015 m. pasiekė 74,6 metų vidurkį. 2018 metais matomas toliau didėjantis gyvenimo trukmės indeksas, kuris siekia 75,91 metų vidurkį. M. Taljūnaitė, V. Stankūnienė ir A. Žvinklienė (1995) pastebėjo vakarų valstybėse pagyvenusių žmonių, ypač senesnio amžiaus, skaičiaus absoliutinį ir santykinį didėjimą. Autorių teigimu, ši senstančios visuomenės reiškinį lemia gimstamumo mažėjimas ir kylantis pagyvenusių žmonių pragyvenimo lygis, gerėjanti jų sveikata bei ilgėjanti gyvenimo trukmė. J. Bernardes (1997) teigia, kad modernėjantis gyvenimo tarpsnis suteikia progą seneliams ne tik sulaukti anūkų, bet ir proanūkių. Labdaros organizacijos Grandparents Plus (2010) atliktame tyrime pažymima, kad pailgėjusi gyvenimo trukmė visoje Europoje reiškia, kad daugėja vyresnio amžiaus žmonių, ir dabar įprasta, kad vaikai auga matydami, kaip gyvena jų seneliai ir net proseneliai. Tuo pat metu mažėjantis gimstamumas reiškia, kad didėja vyresnio amžiaus žmonių dalis, o šeimoje gimsta mažiau vaikų. Didelė dalis vaikų Europoje ir kituose pasaulio kraštuose turės galimybę užmegzti ilgalaikius santykius su savo seneliais ar net proseneliais.

Senelių dalyvavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdymo(si) procese nagrinėjami įvairiuose užsienio mokslininkų darbuose. Senelių dalyvavimu anūkų ugdyme(si) domėjosi D. Reardon (2013), teigęs, kad per pastaruosius metus senelių vaidmuo ugdant anūkus smarkiai pasikeitė. Autoriaus teigimu, prie šių pokyčių prisideda daugybė veiksnių, tokių kaip: didesnis švietimo akcentavimas ir svarba, be to abiem tėvams dirbant reikalinga senelių pagalba. Senelių dalyvavimu ugdyme domėjosi ir autoriai T. Turunen ir B. Perry (2017), kurie nagrinėjo senelių įtaką anūkų ugdymui(si). Autoriai atskleidė, kad seneliai perduoda savo žinias ir patirtį prieš anūkams pradėdant savo pirmuosius metus mokykloje. Užsienio mokslininkai išryškina senelių vaidmens svarbą anūkų ugdymo (si) procese.

Tyrimo problema. XX a. antroje pusėje vykusį sparti politinė ir ekonominė globalizacija atvėrė uždarus sienas ir suteikė galimybę visuomenėms ir valstybėms pasisemti iš kitų valstybių patirties ir perimti iš jų tai, kas geriausia. Gyvenimo trukmė pailgėjo, šalių piliečiai laisvai keliauja po šalis ir jose kuria šeimas. Šiandieninėje visuomenėje seneliams bei anūkams darosi vis sunkiau komunikuoti, nes dauguma jų gyvena skirtingose šalyse. Dalis senelių dėl padidėjusios vaikų emigracijos lieka anūkų globėjais. Tad seneliams aktualu prisiimti tėvų vaidmenis ne tik ugdant, bet ir auklėjant anūkus. Tėvai, norėdami išlaikyti šeimą yra abu priversti dirbti. Seneliai, padėdami savo vaikams, neretai prisiima anūkų priežiūrą. Sparčiai keičiantis pasauliui, neišvengiamai

keičiasi ir žmonės, jų ryšiai. Vaikai yra labiau užimti formaliojo ir neformaliojo ugdymo procesuose, laisvalaikiu daugiau įnikę į išmaniąsias technologijas, mažiau palaiko socialinių kontaktų su artimais giminaičiais, apskritai, kinta šiuolaikinių vaikų ir suaugusiųjų santykiai, jų pobūdis. Didelė dalis senjorų išlieka aktyvūs darbo rinkoje. Šiame kontekste formuluojama **tyrimo problema**: kiek ir kaip šiuolaikiniai seneliai dalyvauja jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų ugdymo(si) procese.

Tyrimo objektas – šiuolaikinių senelių dalyvavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdyme(si).

Tyrimo tikslas – teoriškai ir empiriškai pagrįsti šiuolaikinių senelių dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si) ypatumus ir vaidmenį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų socializacijos ypatumus šiuolaikinėje šeimoje;
2. Pateikti šiuolaikinių senelių ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų charakteristikas;
3. Išryškinti šiuolaikinių senelių sociodemografines charakteristikas ir padėties šeimoje tendencijas.
4. Ištirti šiuolaikinių senelių dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdyme(si) vaidmenį ir raiškos tendencijas.

Tyrimo metodai:

Teoriniai:

1. Mokslinės literatūros šaltinių turinio analizė.

Empiriniai:

1. Anketinė apklausa.
2. Rašinių metodas.

Statistiniai:

1. Kiekybinė tyrimo rezultatų analizė. Tyrimo duomenys apdoroti naudojant „SPSS“ programinę įrangą, taikyta aprašomoji statistika: skaičiuoti absoliutieji (N) ir santykiniai (%) dažniai. Gauti duomenys buvo grupuojami, analizuojami, pateikiami diagramose ir paveiksluose. Taip pat naudota kokybinė tyrimo duomenų (atsakymų į atviro tipo klausimus) analizė bei mokinių rašinių turinio analizė.

Tyrimo metodika ir organizavimas. Tyrimo duomenims surinkti naudota mišraus tipo anketa pradinio ugdymo pedagogams bei jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių tėvams, o taip pat kokybinio tyrimo metodas - rašinys, kuris buvo skirtas jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams. Tyrimas vykdytas nuo 2020-04-22 iki 2020-05-10. Tyrime dalyvavo 100 pradinio ugdymo pedagogų, 120 tėvų bei 23 jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai.

Baigiamojo bakalauro darbo struktūra: santraukos (lietuvių ir anglų kalbomis), įvadas, du skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (63 šaltiniai), priedai. Darbe pateikiamos 6 lentelės, 11 paveikslų.

1. SENELIŲ VAIDMENS JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ - ANŪKŲ UGDYME(SI) TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Senelių ir anūkų ryšys skirtingų kartų charakteristikų kontekste

Pagal W. Strausso ir N. Howe'o (2009) teoriją, kas 20-22 metus užauga nauja unikali žmonijos karta. Kiekviena iš šių kartų atveria naują erą, kurioje vyrauja nauji lūkesčiai, potyriai, istorija, gyvenimo būdas. Visa tai nulemia žmonių pasaulėžiūrą ir asmenybės savybes. V. Legkausko teigimu, „karta – tai žmonės, kuriuos sieja panašus amžius ir bendri kultūriniai išgyvenimai. Kasdieniame gyvenime sakydami „karta“ dažniausiai turime galvoje žmones, kuriuos sieja tas pats šeimos gyvenimo etapas, – vaikus, tėvus, senelius. Psichologine prasme kiekvieną kartą formuoja du pagrindiniai dalykai: su gyvenimo etapu susiję interesai ir asmenybę formuojančios istorinės patirtys“ (Legkauskas, 2012, 4 psl). Anot M. Johnson ir L. Johnson (2010), karta, tai žmonių grupė, gimusių ir gyvenančių tame pačiame laike, turinčių bendrų žinių, patirties kurioms įtakos turi jų mintys, nuostatos, vertybės, įsitikinimai bei elgesys. Kiekviena šių kartų formuojasi savitu laikotarpiu, paženklinantu kultūrinio pakilimo ar technologijų proveržio.

Kartos pavadinimas	Laikotarpis
Didžiosios depresijos karta	1912-1921m.
Antrojo pasaulinio karo karta	1922-1927m
Pokario karta	1928-1945m
Kūdikių bumų karta	1946-1954m
Kūdikių bumų II karta	1955-1965m
X karta	1966-1976m
Y karta	1977-1994m
Z karta	1995-2012m
Alfa karta	2010-2025m

1 lentelė. **Kartų lentelė.** Sudaryta remiantis M. McCrindle, E. (2010)

B. Rosen (2001) pažymi, jog X karta tapo atpažįstama grupe, pasižyminti skirtingais požiūriais, vertybėmis ir asmenybės bruožais, išskiriančiais ją iš ankstesnių kartų. X kartos atstovai nepakenčia formalumų, kuriais itin žavėjosi *Kūdikių bumų* karta. X karta pirmoji užaugusi postmodernizmo amžiuje. Jiems būdinga ganėtinai pesimistinė pasaulėžiūra, skepticizmas, ciniskumas bei nihilizmas, jie yra mažiau užtikrinti savo egzistencija.

X karta užaugo amžiuje, kada buvo priimta abiem tėvams išlaikyti šeimą, todėl didžiąją vaikystės dalį šios kartos vaikai praleisdavo be tėvų. X kartai yra skirta būti gerais tėvais, teigia T. Erickson (2010). Lyginant su tuo, kaip *Kūdikių bumų* karta žiūrėjo į vaiko auginimą, jie norėjo,

kad jų vaikai būtų sėkmingi, o X karta siekia būti sėkmingais tėvais. C. Seemiller ir G. Meghan (2016) nuomone, pasimokę iš darbščių tėvų, X karta stengiasi suderinti darbą ir šeimą. Jie siekia vaidinti aktyvius ir palaikančius vaidmenis savo vaikų gyvenime ir vertina laiką, praleistą kartu su šeima. Peržengusi kitą etapą, X karta perima naują vaidmenį - senelių. AARP (2019) atliktame tyrime, kuriame dalyvavo 2654 seneliai (nuo 38 metų amžiaus) teigiama, kad dauguma X kartos senelių (gimę 1965-1979) (39-54m.) vis dar yra darbo rinkoje (79%). Šios kartos seneliai yra užimti asmeniniu gyvenimu, kartu įsitraukdami į naują vaidmenį šeimoje. Dauguma X kartos senelių turi du ar tris anūkus, daugelis jaunesni nei ketverių metų. Pasak atlikto tyrimo beveik trečdalis X kartos senelių (29%) gyvena šeimoje, kurią sudaro kelios kartos.

X kartos anūakai – Alfa karta. Alfa kartai priskiriami vaikai gimę 2010-aisiais metais ir vėliau. Galima sakyti, kad šiai kartai priklauso dabartiniai pradinių klasių mokiniai ir ikimokyklinio amžiaus vaikai. Žiniaraštis McCrindle (*Generation Alpha: Mark McCrindle Q & A with the New York Times*) apibūdina šią kartą, kaip „Stiklo kartą“ (angl. Generation glass), nes stiklas vyrauja jų gyvenime: išmaniosios apyrankės, išmanieji įrenginiai ir t.t. visi jie turi stiklą t.y. ekraną į kurį vaikai didžiąją savo gyvenimo dalį praleidžia žiūrėdami. Pasak M. McCrindle ir E. Wolfinger (2010), tai pirmoji karta, kurios visi atstovai yra gimę ar gims 21-ajame amžiuje. Alfa pavadinimas tarsi simbolizuoja naujos eros pradžia. Kiekvieną savaitę visame pasaulyje gimsta daugiau nei 2,5 mln. Alfa kartos vaikų. Kai šios kartos visi atstovai bus gimę tikėtina, kad pasaulyje jų bus beveik du milijardai (Siew Fun, Chee Leong, 2018).

Laisvalaikio užimtumas, tai X kartos ir Alfa kartos priešingybė. Kalbant apie X kartos senelių laisvalaikio užimtumą vaikystėje, jie turėjo laiko įsitraukti į socialinę veiklą, pavyzdžiui, sporto renginius, kalbėtis su draugais ar žaisti parke. Šiais laikais Alfa kartos vaikai daug laiko praleidžia prie kompiuterio ar prie televizoriaus. Realų gyvą bendravimą Alfa karta iškeičia į virtualų. Internetu praleidžia daugiausiai laiko nei lauke. Šiandieninė išmanioji karta viską, ką jų seneliai darydavo lauke, šiuo metu atlieka internetu, virtualioje erdvėje.

Kalbant apie šių kartų santykį su technologijomis, tai X karta kuri pastatė tiltą į skaitmeninį pasaulį. Ši karta tapo pirmųjų mobiliųjų telefonų bei interneto atsiradimo liudininkais. Matė pirmuosius asmeninius kompiuterius, sukurtus *Apple*. C. Madden (2019) teigimu, X karta užaugo pasaulyje, kuriame dar nebuvo interneto, tačiau jie buvo „pasinėrę“ į naują technologinį amžių, todėl jie lanksčiai geba mokytis ir prisitaikyti prie naujų išmaniųjų technologijų. Tai karta, kuri buvo auginama pasaulyje be išmaniųjų technologijų, todėl šios kartos atstovai yra taupūs technologijų srityje, ne taip, kaip šios kartos anūakai. Alfa kartos santykis su technologijomis siekia visiškai kitą lygį. Pirmieji Alfa kartos vaikai pasirodė pasaulyje tais pačiais metais kaip ir „iPad“. Štai kaip Alfą kartą įvardijo žiniaraštis McCrindle (*Gen Alpha defined*) „Alfa karta - netyčinio visuotinio eksperimento dalis, kai nuo pat mažų dienų vaikai pastatomi prieš ekranus, kurie yra jų

linksmintojai, švietimo priemonė“. Kadangi išmaniosios technologijos vystosi ir toliau, tad šie prietaisai tampa reguliariai prieinami dar jaunesniame amžiuje. Jaunesniojo bei ikimokyklinio amžiaus vaikai jau turi prieigą prie išmaniųjų prietaisų. Kuriuose daugelių vaikų „iPad“ gali atlikti auklės vaidmenį arba būti įdiegta tėvų, kaip emocinio reguliavimo priemonė, teigia C. Madden (2019). X kartos atstovai – seneliai, praleidžia daugiau laiko internete ir naudojami savo išmaniaisiais telefonais, kad pasiektų socialinę žiniasklaidą, internetą bei sukurtu tvaresnį ryšį su savo anūkais.

Dėl skirtingų kartų kultūrų seneliai ir anūakai gali vieni kitų nesuprasti. Seneliams patinka vieni dalykai, o Alfa kartos vaikams tokie dalykai gali būti visiškai nesuprantami. Nors X karta ir gimė amžiuje be išmaniųjų technologijų, tačiau tikrai neatsilieka nuo Alfa kartos. Seneliai noriai priima anūkų pagalbą, susijusią su išmaniosiomis technologijomis. Šios išmaniosios technologijos padeda ne tik skleisti interneto platybėse, bet ir palaikyti ryšius su anūkais, kurie gyvena toli. Nepaisant šių kartų išskirtinumų, seneliai ir anūakai randa bendrą kalbą, jaučia pagarbą bei priima skirtingą kartų pažiūrį į tam tikrus dalykus. Šios kartos vieną kitą moko. Seneliai moko pasakodami istorijas, kurios padeda anūkams nusikelti į tuos laikus, kai nebuvo išmaniųjų technologijų, kai vaikai net negalėjo pasvajoti apie tai, ką dabar turi Alfa karta. Tuo tarpu Alfa karta padeda seneliams gaudytis išmaniųjų technologijų apsuptyje.

1.2. Šiandieninių senelių padėtis šeimoje

Seneliai užima unikalią padėtį šeimos rate, suteikdami vertybes, meilę, paramą bei tęsdami šeimos tradicijas. Gyvenimas XXI amžiuje skiriasi nuo to, kaip gyveno ankstesnės šeimos, tačiau dabar seneliai yra svarbesni nei bet kada anksčiau. Tais atvejais, kai daugumai šeimų reikia dviejų dirbančių asmenų, kad būtų galima išlaikyti šeimą, seneliai teikia reikalingą vaiko priežiūros pagalbą (Stoppard, 2011). Tačiau seneliai nėra visi vienodi ir vaidina daugybę skirtingų vaidmenų savo anūkų gyvenime. B. Neugarten ir K. Weinstein (1964) skirtingus senelių stilius suskirstė į penkias kategorijas: 1) oficialus senelis (angl. *Formal grandparent*); 2) pramogų ieškotojas (angl. *Fun seeker*); 3) šeimos išminties šaltinis (angl. *Reservoir of family wisdom*); 4) tolimas asmuo (angl. *Distant figure*); 5) laikiną tėvų vaidmenį (angl. *Surrogate*) atliekantys seneliai. Formalų vaidmenį atliekantys seneliai domisi anūku, retkarčiais aplanko, mėgsta lepinti, tačiau palaiko aiškiai atskirtas ribas tarp tėvų ir senelių, bet neinvestuoja daug laiko į senelių ir anūkų ryšio sudarymą. Šie seneliai palieka auklėjimą tėvams. Tuo tarpu seneliai, pasižymintys žaismingumu, palaiko pozityvius ir neformalius santykius su anūkais. Kai jie bendrauja, tai dažnai apima žaidimus ir kitą smagią veiklą. Šio tipo seneliai yra vaiko „bičiuliai“, kurie mėgsta žaisti ir juokauti su savo anūkais. Seneliai bus patenkinti, jei laimingi bus jų anūakai. Šie seneliai dažnai yra šeimos

išminties šaltinis, įkvėpimo šaltinis savo anūkams, nes jie dalijasi patarimais ir remiasi ankstesne patirtimi. Jie tikisi, kad anūakai laikysis šeimos tradicijų. Seneliai, kurie gyvena toli nuo savo vaikų, yra nutolę nuo anūkų ir palaiko ryšį tik švenčių dienomis ir ypatingomis progomis. Šiems seneliams yra gan sunku prisidėti prie šeimos gyvenimo.

Vienas iš aktualiausių yra laikiną tėvų vaidmenį atliekantys seneliai. Dažniausiai šį vaidmenį atlieka močiutės. Anot H. Harman (2017), dirbančioms mamoms į pagalbą skuba močiutės, kurios rūpinasi savo vaikais bei anūkais. Šiandieninėje visuomenėje dirbančios mamos jau nebe išimtis, o taisyklė. Moterys pradėjo dirbti ne vien iš pasitenkinimo karjera, bet ir dėl to, kad joms ir jų šeimoms reikalingos pajamos šeimos reikmių tenkinimui. Daugelyje šeimų mamos ir toliau dirba, nes jos ištisus metus kilo karjeros laiptais ir paleisti tai, prie ko taip ilgai dirbo, joms yra sunku. Kai kurios moterys grįžta į darbą netrukus po gimdymo, nes daugelis darbdavių nejaučia poreikio laukti grįžtančių moterų iš motinystės atostogų. Tad senelių pagalba gali būti nepaprastai svarbi dirbančioms motinoms. Seneliai, palaikydami savo dukteris, gali suteikti joms galimybę pagerinti savo padėtį darbo rinkoje.

Tėvams ir seneliams svarbu susitarti dėl senelių vaidmens anūkų gyvenime. Vieni didžiausių senelių ir jų suaugusių vaikų konfliktų yra susiję su senelių dalyvavimu anūkų gyvenime. Seneliai turėtų stengtis prisiminti, kad jie nėra tėvai, tad jie negali vieni priimti sprendimų, susijusių su anūkais. Seneliai neturėtų kištis, duoti per daug patarimų ir neturėtų drausminti anūkų, prieštaraudami tėvų auklėjimo stiliui. Tuo tarpu tėvai turėtų stengtis gerbti tai, kad jų tėvai nori prisidėti prie anūko gyvenimo. Tėvai taip pat turėtų stengtis suvokti, kad seneliai nesistengia perimti jų, kaip tėvų vaidmens, o tik nori dalyvauti jame.

Seneliai gali vaidinti daug svarbių vaidmenų anūkų gyvenime. Jie gali būti mylintys kompanionai, globėjai, mentoriai, istorijos skleidėjai bei teikti kitokią paramą. J. R. Eshleman ir R. A. Bulcroft (2006) teigimu, dauguma senelių mano, kad jų, kaip senelių, vaidmuo yra reikšmingas ir emociškai svarbus, taip pat suteikia jiems asmeninio ir šeimos atsinaujinimo jausmą. Autoriai A. Kornhaber ir K. L. Woodward (1985) nustatė tokius senelių vaidmenis šeimoje, kaip: šeimos istorikas, gyvas protėvis, auklėtojas, mentorius, sektinas pavyzdys, artimas draugas, burtininkas ir herojus. Paprastai seneliai vienu metu vaidina keletą vaidmenų.

Vienas iš svarbių senelių vaidmenų šeimoje yra istoriko vaidmuo. Remiantis D. Couchenour ir J. K. Chrisman (2016), kai kurie seneliai yra natūralūs pasakotojai, kurie dalijasi prisiminimais apie praeities šeimos tradicijas bei perduoda jas kitai kartai. Seneliai jungia kartas ir perduoda praeities kartos vertybes ir svarbius įsitikinimus savo anūkams pasakodami apie savo tėvus, senelius ir apie tuos laikus, kai jie buvo maži. Šiandieniniai seneliai gyvena daugiakultūriškoje

aplinkoje, ypač jaunesni seneliai. Remiantis AARP (2019) tyrimo rezultatais, daugiau kaip pusė (56%) X kartos senelių turi skirtingos rasės ar tautybės anūkus. Todėl seneliams yra svarbu perduoti šeimos tradicijas, kurios padėtų anūkams suprasti savo šaknis platesniame šeimos kontekste. Pragyvenus daug metų ir daug ką išgyvenus, senelių žinios gali palengvinti ir praturtinti anūką gyvenimą. D. Couchenour ir J. K. Chrisman (2016) teigimu, auklėtojo, mentoriaus vaidmenys suteikia seneliams galimybę pasidalyti savybėmis, normomis ir vertybėmis, kurias jie laiko svarbiomis. Puoselėjant anūkus, seneliai gali auklėti, vežioti vaiką į renginius ar būti asmeniu, kuriuo vaikas gali pasitikėti. Iš senelių vaikai mokosi ir požiūrio, ir vertybių. Seneliai parodo anūkams, kaip būti gerais piliečiais. Padėdami savo anūkams įveikti gyvenimo iššūkius, siūlydami meilę, kantrybę ir patarimus, seneliai suteikia anūkams visą gyvenimą trunkančią meilę bei mokymosi palikimą. Artimas draugas, burtininkas ir herojus šie vaidmenys apima jautrias ir kūrybingas senelių puses. Būti artimu draugu reiškia žaisti, kalbėtis ir leisti laiką kartu. Burtininko vaidmenį atliekantys seneliai pasitelkia vaizduotę ir „magiją“.

Seneliai vaidina taip pat nepaprastai svarbų vaidmenį šeimose, auginančiose vaikus su negalia. Dėl papildomų problemų ir galimo streso, tėvai gauna nepaprastai reikalingą pagalbą iš savo tėvų. Praktinė, emocinė ir finansinė senelių parama padeda šeimoms susitvarkyti ir prisitaikyti prie savo situacijos (Grandparents plus, 2010). Mamos tėvai paprastai teikia daugiau paramos nei kiti seneliai. Tarp senelių, močiutės įvardijamos, kaip teikiančios daugiau paramos nei seneliai. Be to seneliai, gyvenantys arčiau neįgalių vaikų šeimos, paprastai teikia daugiau paramos nei tie, kurie gyvena didesniu atstumu. Aukštesnį išsilavinimą turintys seneliai gali suteikti daugiau paramos (Hornby & Ashworth, 1994; Glasberg & Harris, 1997; Schilmoeller & Baranowski, 1998; Trute, 2003).

Kaip ir kiekviena šeima yra skirtinga, taip pat ir kiekvieno senelio vaidmuo šeimoje yra skirtingas. Nuostabu, jei seneliai gyvena netoliese ir gali būti aktyvūs anūko gyvenime bei suteikti reikiamą pagalbą savo vaikams. D. Saxena ir S. Brotherson (2013) išskiria tris pagrindines senelių roles, prižiūrinti anūkus, tai:

1. Dienos priežiūros seneliai (angl. *Day-care grandparents*), kurie kasdien prižiūri anūkus;
2. Seneliai, gyvenantys kartu su anūkais (angl. *“Living-with” grandparents*), bet neturintys teisinės globos (paprastai anūkas gyvena senelio namuose);
3. Seneliai globėjai (angl. *Custodial grandparents*), įgiję teisėtą atsakomybę už anūką.

Dauguma tėvų naudojami senelių paslaugomis. Pažymėtina, kad dauguma senelių gyvena pilnavertį gyvenimą. Pirmasis anūkas pasaulį išvysta dar likus keliems metams iki pensijos ir,

nepaisant to, dėl ilgesnės gyvenimo trukmės daugumos senelių tėvai (proseneliai) vis dar yra gyvi, tad jiems seneliai turi atrasti laiko suteikti reikalingą paramą (Paice, Marlin, 2013).

Per pastaruosius dešimtmečius visos Europos sąjungos šalys neišvengiamai susiduria su esminiais pokyčiais šeimoje, kylančiais dėl demografinių ir socialinių pokyčių. Daugelyje Europos sąjungos šalių mažėja santuokų ir gimstamumas, sparčiai daugėja skyrybų skaičius (Račiūnaitė – Paužuolienė, 2012). Tokią skyrybų tendenciją pastebėjo *Grandparents Plus* labdaros organizacija (2010) atlikusi tyrimą, kuriame paaiškėjo, jog daugelyje Europos šalių padaugėjo skyrybų bei vaikų gimusių ne santuokos metu skaičiaus. Portalo *Statista* statistikos duomenimis, 2016 metais Lietuvoje iš 100 porų išsiskiria 41,6 procentai sutuoktinių. Tad dauguma vaikų gyvena namuose, kuriuose gyvena tik vienas iš tėvų, arba patėviai.

„Šeimų, kuriuose seneliai yra aktyvūs psichologinio klimato kūrėjai, galima laukti netikėtumų. Jie, teikdami materialinę ir dvasinę paramą jaunai šeimai, gali daug kuo prisidėti prie jos santykių tvarkymo teigiama ir neigiama prasme“ (Bajoriūnas 1997, p. 161). Streso ir kivirčių šeimoje metu seneliai vaidina ypač svarbų vaidmenį anūkų gyvenime (Landry -Meyer, 1999; Goodman, 2003). Seneliai suteikia reikiamą paramą anūkams dėl įvairių priežasčių, kaip, tėvai turintys priklausomybę alkoholiui, narkotikams; turintys psichinės sveikatos problemų; emocinės problemos šeimoje; vaiko nepriežiūra, smurtas šeimoje; mirties atveju; jei tėvai yra jauni ir nepatyrę; skyrybos ar finansinės problemos ir t.t. Seneliai gali jaustis kalti ir atsakingi, kad jų vaikas negali prižiūrėti savo vaikų.

S. Toledo ir D. E. Brown (2013) teigimu, yra daugybė sudėtingų priežasčių, kodėl anūkams reikia senelių priežiūros. Galų gale priežastys, dėl kurių seneliai priima anūkus, yra nesudėtingos ir paprastos - meilė, pareiga ir šeimos ryšiai. Priimti sprendimą tapti „tėvais“ anūkui gali tapti palaima, tačiau tai gali virsti rimtu iššūkiu. Daugelis senelių, kurie augina savo anūkus, patiria pasipiktinimą ir stresą, jausdami, kad jų, kaip tėvų, „darbas“ dar nesibaigė, todėl dažnai senelius apima vaidmens dviprasmiškumas, kai daugelis senelių pasiilgsta to jausmo, kada aplanko savo anūkus, o vėliau tęsia savo asmeninį gyvenimą. Remiantis M. Jendrek (1993), M. Fitzpatrick (2004) bei N. L. Linsk ir S. Mason (2004) tyrimais, seneliai, auginantys anūkus, taip pat patiria sveikatos ir gerovės pokyčius, tokius kaip:

- Izoliacija nuo draugų ir bendraamžių, nes jie negali dalyvauti veikloje su savo amžiaus grupe;
- Tampa pavargę ar pervargę;
- Teikiantys mažiau galimybių džiaugtis ir leisti daugiau savo anūkams, nes jie atsakingi už jų drausmę, gerovę ir kitas tėvystės pareigas;

- Dėl papildomo darbo ir streso rūpintis anūkais tampa vis sunkiau. Senelių noras rūpintis anūkais yra toks didelis, kad dėl to seneliai gali nepaisyti savo sveikatos.

Nepaisant to, seneliams suteikiama antra galimybė tapti tėvais. Daugelis tėvų, auklėdami savo vaikus, apgailestauja dėl to, ką padarė ir ko nepadarė. Todėl, auginant anūkus, jie gali pasinaudoti išmoktomis pamokomis ir galbūt tai padaryti daug geriau, nei auklėjant savo vaikus. Kasdienis gyvenimas suartina senelius ir anūkus. Tai laikas, kada jie gali pažinti vienas kitą, be to dalijimasis kasdiene veikla gali senelius suartinti su anūkais.

Seneliai visada vaidina svarbų vaidmenį šeimos gyvenime, tačiau keičiantis visuomenei keičiasi ir senelių vaidmuo šeimoje. Seneliai prižiūri anūkus, kol jų tėvai dirba. Seneliai taip pat padeda tėvams su mokyklinio amžiaus vaikais, juos paimdami iš mokyklos ir rūpindamiesi jais atostogų metu. Seneliai, o ypač močiutės, gali prisiimti atsakomybę už vaiko priežiūrą kelias dienas per savaitę, leisdama mamai dirbti ne visą darbo dieną. Kiti seneliai gali anūkus pasiimti kiekvieną savaitgalį, suteikdami tėvams taip reikalingą pertrauką ir galimybę susitelkti ties savo santykiais ir poreikiais. Kartais seneliams tenka prisiimti visą atsakomybę už anūkų auklėjimą, nes jų tėvai to padaryti negali, dažnai dėl piktnaudžiavimo narkotikais ar alkoholiu. Tokioje situacijoje atsidūrę seneliai gali stipriai mylėti ir rūpintis savo anūkais. Nepaisant to, seneliai patiria spaudimą, savo anūkam atstodami abu tėvus, jie nebegali džiaugtis paprastais anūkų darbais. Senelių vaidmuo šeimos gyvenime nuolat kinta. Jie vaidina daugybę vaidmenų. Tai gali padėti užmegzti tvirtus kartų ryšius, suteikiant anūkam saugumo jausmą. Senelių vaidmuo kiekvienoje šeimoje skiriasi, dažnai tai priklauso nuo įvairių aplinkybių, tokių kaip artumas anūkam, santykiai su tėvais, šeimos struktūra, senelių sveikata ir susidomėjimas.

1.3. Šiuolaikinių senelių ir anūkų tarpusavio ryšių charakteristikos.

Tapimas seneliais yra svarbus įvykis suaugusiojo gyvenime. Vienas iš nuostabių dalykų tapus seneliu, yra mylėti ir rūpintis savo anūkais, džiaugtis mažiausiais jų pasiekimais. Seneliai be galo myli savo anūkus ir juos lepina. Buvimas seneliais, tai metas, kada gali be jokių įsipareigojimų žaisti su savo anūkais. Senelių buvimas vaiko gyvenime suteikia jam žmogiškąjį pojūtį. Dauguma senelių laukia anūkų gimimo, o ypač pirmojo. Jie palaiko ryšius su anūkais, stebi, kaip jie mokosi, auga bei tampa jų gyvenimo dalimi, o kiti mano, kad iš jų tikimasi per daug ir nėra pasiruošę šiam etapui. Kai kurie prisideda prie anūkų auklėjimo, priežiūros, kai tėvai to negali, o kiti – tampa globėjais. Anot M. Szinovác (1998), seneliai daro tiesioginę įtaką anūkam, pavyzdžiui, perduodant šeimos vertybes, mokant specifinių įgūdžių ar auklėjant. Senelių ir anūkų santykiai nepanašūs į jokių kitus. Ilgėjant gyvenimo trukmei, anūkai formuoja tvirtus ir ilgesnius ryšius su savo seneliais, ko ankstesnės kartos negalėjo. Seneliai nori praleisti vertingą ir malonų

laiką su šeima ir ypač su savo anūkais. Santykiai, kuriuos anūakai palaiko su kiekvienu iš senelių yra savaip unikalūs, bet jiems įtakos turi daugybė veiksnių, pavyzdžiui: senelių sveikatos būklė, geografinis atstumas, šeimyninė padėtis, tėvų ir senelių santykiai (Condon, Corkindale, Luszcz, Gamble, 2013).

Geografinis atstumas yra vienas iš stipriausių veiksnių, lemiančių senelių ir anūkų tolimesnių santykių vystymąsi (Uhlenberg, Hammill, 1998; Dunifon, Bajracharya, 2012; Hayslip, Fruhauf, 2019). Dar visai ne taip seniai dauguma senelių dalijosi namų ūkių kartu su vaikais bei anūkais. Šiandien, pasikeitus gyvenimo sąlygoms, žmonės laisvai keliauja po pasaulį ir svetur augina savo vaikus. Tūkstančiai kilometrų atskiria šeimos narius, apsunkindami šeimos santykius. Nedidelė dalis senelių nori kraustyti arčiau savo vaikų ir anūkų. Anot The Grandparents' Association (2010), seneliai gali patirti įvairių emocijų, kai šeima persikelia į kitus miestus ar išvyksta į kitą šalį. Persikraustymą gali lemti paaukštinimas darbe arba galimybė sukurti geresnį gyvenimą savo vaikams. Kad ir kaip seneliai džiaugtųsi savo vaikų sėkme, dalis jų patiria netekties jausmą. Jei seneliai reguliariai prižiūrėjo anūkus, anūkų išvykimas sukurs atotrūkį, su kuriuo gali būti sunku susitaikyti. Veiksniai, tokie kaip senelių sveikata ir finansinė būklė, gali apriboti anūkų aplankymus. Geografinis atstumas nėra be galo svarbus seneliams, kurie yra sveiki bei finansiškai gali padengti išlaidas, susijusias su dažnais apsilankymais pas anūkus. Autorė S. Wassermann (2010) teigia, kad seneliai gyvenantys tolimu atstumu nuo anūkų praranda galimybę patirti kiekvienos ypatingos dienos, kiekvieno naujo augimo etapo bei anūko džiaugsmo momentus. Bet atstumas tarp jų nelygus atstumui jausmuose. Yra būdų užmegzti artimus ryšius, kurie nepriklauso nuo atstumo. Seneliams nereiktų pamiršti, kad jie gyvena XXI amžiuje, kur tokios socialinės žiniasklaidos platformos kaip „Facebook“ ar „Twitter“ leidžia dalintis vaizdais, žinutėmis ar gyvenimo įvykiais, o tokios programos kaip „Skype“, „FaceTime“, „Whatsapp“ ar „Zoom“ leidžia šeimoms bendrauti vaizdu. Net ir tradicinės komunikacijos formos kaip atvirukai, laišakai gali būti puikus būdas palaikyti ryšį. Dabar labiau nei bet kada seneliai, nepaisant atstumo, gali išlikti anūkų gyvenimo dalimi. Naujos technologijos dėka atsivadę seneliai gali rasti būdų susisiekti su savo anūkais, net kai jie gyvena už tūkstančių kilometrų.

Taip pat P. Uhlenberg ir B. Hammill (1998) pažymi, jog senelių-anūkų santykiams įtakos turi ir anūkų skaičius šeimose. Gyvendami toliau nuo savo vaikų ir turėdami kelis anūkus, seneliai nespėja suteikti visiems anūkams reikiamos meilės ir dėmesio. Tačiau ir net tokiais atvejais senelių meilė anūkams yra besąlygiška. Tėvai yra svarbiausias besąlyginės meilės šaltinis, tačiau tėvų meilė gali būti sudėtinga. Tėvų meilė siejama su viltimi, lūkesčiais ir ambicijomis. Senelių meilė yra šiek tiek paprastesnė. Jie gyveno pakankamai ilgai, kad suprastų, jog žmonių gyvenimai retai eina tiesia linija link sėkmės.

Artimas ryšys su seneliais padeda anūkam augti bei pasitikėti savimi, suteikia jiems saugumo jausmą. Emocinis prisirišimas tarp senelių ir anūkų yra unikalus. Įprasti konfliktai, kylantys tarp vaikų ir tėvų, tarp anūkų ir senelių tiesiog neegzistuoja. Taip yra todėl, kad seneliai, nesvarbu, kokie jie buvo tėvai savo vaikams, yra atleidžiami nuo emocinės įtampos, kuri egzistuoja tėvų ir vaikų santykiuose (Kornhaber, Woodward, 1985). „Šiandien vaikų auginimas yra sudėtingesnis nei bet kada. Vaiko charakterio formavimas yra dar aktualesnis, nes vaikai kasdien susiduria su vertybėmis, kurios atrodo priešingos jų tėvų vertybėms“ (W. Oliver ir E. Oliver, 2019, p.31). Be to, seneliai atlieka nepakeičiamą vaidmenį vaiko vystymuisi. Seneliai laikomi išminties ramsčiais ir palaikymo šaltiniais, kurie suteikia unikalų supratimą apie šeimos istoriją ir tradicijas.

Senelių ir anūkų santykiams įtakos turi ir senelių vaidmuo prižiūrint anūkus. Australijos tyrėjai J. Goodfellow ir J. Laverty (2003), tiriantys senelių vaidmenį vaikų priežiūroje, nustatė keturis senelių priežiūros stilius:

- Godūs/Trokštantys (ang. *Avid caregivers*), kurių gyvenimas sukasi tik apie anūkus.
- Lankstūs (ang. *Flexible caregivers*), kuriems, nors ir rūpi šeima, prioritetą teikia ir asmeniniam gyvenimui.
- Išrankūs (ang. *Selective caregivers*), nors anūkai yra svarbi jų gyvenimo dalis, jie nenori būti įvardijami kaip seneliai.
- Neryžtingi (ang. *Hesitant carers*), kurie nesiekia rūpintis anūkais ir kurie žino, kad jiems gyvenime reikia subalansuoti kelis vaidmenis (senelio, sutuoktinio, tėvų).

Seneliai, kurie dažnai palaiko ryšį su savo anūkais, turi artimesnius santykius, tačiau fizinis atstumas nėra vienintelė kliūtis susisiekti. Tėvų skyrybos paprastai daro drastišką poveikį anūkų ir senelių ryšiams (Attar-Schwartz, Fuller-Thomson, 2017). Skirtingose Europos visuomenėse dėl tėvų skyrybų paprastai susilpnėja senelių ir anūkų santykiai, ypač senelių iš tėvo pusės. (Drew ir Smith 1999; Mahne ir Huxhold 2012; Jappens ir van Bavel 2015; Westphal ir kt., 2015). Senelių skyrybos taip pat gali turėti įtakos santykiams su anūkais. Anot P. Uhlenberg ir B. Hammill (1998) atlikto tyrimo, paaiškėjo, jog išsiskyre ar iš naujo susituokę seneliai, palyginti su močiutėmis, lanko anūkus rečiau. Pasak autorių giminystės svarba yra svarbesnė močiutėms nei seneliams. Močiutės santykiai su anūkais paprastai būna šiltesni nei senelių. Močiutės iš mamos pusės turi stipresnius santykius su anūkais, o ypač su anūkėmis (Spitze ir Ward, 1998; Stange, Oyster ir Sloan 2011). Seneliams santykiai su anūkais suteikia ryšį su daug jaunesne karta. Anūkam seneliai gali pasiūlyti gyvenimo išminties, kurią jie gali perduoti jaunajai kartai.

Tapimas seneliais yra tai, ko dauguma žmonių laukia. Tai lyg antras šansas skirtas ištaisyti savo auklėjimo klaidas. Senelių ir anūkų ryšys yra be galo svarbus anūkų gyvenime. Kai kurie seneliai

palaike stiprius ir šiltus santykius su anūkais, kai kurie praranda šį nepakartojamą ryšį. Seneliai užmezga gilius, meile grįstus santykius su anūkais, pasidalindami dalykais, kurie jiems patinka. Demografiniai pokyčiai, tokie kaip sumažėjęs gimstamumas ir mirštamumas, padidėjusi gyvenimo trukmė ir senėjanti visuomenė, išskėlė naujus vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo tikslus.

2. SENELIŲ DALYVAVIMO IR VAIDMENS JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ - ANŪKŲ UGDYME(SI) EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.

Tyrimo metodika. Siekiant išsiaiškinti šiuolaikinių senelių padėtį šeimoje, santykius su anūkais buvo analizuoti aktualūs moksliniai straipsniai ir kita mokslinė literatūra bei atliktas tyrimas, siekiant ištirti šiuolaikinių senelių dalyvavimą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdymo(si) procese. Pasirinkti tyrimo duomenų surinkimo metodai – anoniminė anketinė apklausa (priedas 1;2) ir rašinių metodas. Anketinės apklausos metodas naudojamas surinkti tinkamus duomenis ir juos tarpusavyje palyginti. Anoniminės anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti šiuolaikinių senelių dalyvavimą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdymo(si) procese. Tiriant šiuolaikinių senelių dalyvavimą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdymo(si) procese, siekiant išsiaiškinti vaikų – anūkų poziciją, buvo panaudotas rašinio metodas, kuriame vaikai aprašė santykius ir ryšį su seneliais.

Tyrimo instrumento pagrindimas. Tyrimo tikslui pasiekti ir analizuojamai problemai empiriškai pagrįsti buvo pasirinkti kiekybinis ir kokybinis tyrimo metodai. Kaip pagrindinis tyrimo instrumentas, buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa (anoniminė anketinė apklausa internetu). Apklausa leido surinkti didelį kiekį informacijos. Anketos klausimynas buvo sudarytas remiantis K. Kardelio (2002) ir V. Dikčiaus (2011) pateiktais metodologiniais reikalavimais. Mišraus tipo anketoje respondentams buvo pateikti uždaro ir atviro tipo klausimai. Respondentai galėjo pasirinkti vieną bei kelis atsakymo variantus. Tiriant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų nuomonę, naudotas kokybinis tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti anūkų ryšį su seneliais. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai naudodami rašinio metodą, aprašė savo senelius, santykius su jais, tokiu būdu papildydami svarbia informacija kiekybinio tyrimo metu gautus duomenis.

Tyrimo organizavimas. Anketos pedagogams ir tėvams buvo patalpintos internete. Pradinio ugdymo pedagogams anketos buvo perduodamos, susiekus ir suderinus su įstaigų vadovais. Tyrimas buvo vykdomas 2020-04-22 iki 2020-05-10. Mišraus tipo anketa tėvams sudaryta iš 20 klausimų. Anketinės apklausos instrumentą sudarė 3 blokai:

- 1) Informacinis (tiriamiesiems nurodytas tyrimo tikslas, anketos pildymo informacija).
- 2) Sociodemografinis (amžius, lytis, išsilavinimas).
- 3) Diagnostinis blokas, skirtas atskleisti senelių padėtį šeimoje, jų dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdymo(si) procese vaidmenį ir ypatumus.

Pradinio ugdymo pedagogams skirtą anketą sudaro 16 klausimų ir taip pat trys blokai.

- 1) Informacinis (tiriamiesiems nurodytas tyrimo tikslas, anketos pildymo informacija).
- 2) Sociodemografinis blokas (amžius, lytis, išsilavinimas, pedagoginio darbo stažas, kvalifikacinė kategorija).
- 3) Diagnostinis blokas, kurio klausimai skirti atskleisti senelių dalyvavimo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų ugdymo(si) procese vaidmenį ir ypatumus.

Vaikų apklausos pasiruošimui pirmiausia buvo kontaktuoja su mokytojais dėl tyrimo. Gavus mokytojų sutikimą, pradėtas organizuoti mokinių tyrimas. Mokytojams pateikti kriterijai, kuriais remiantis, į ką jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai turėtų atkreipti dėmesį. Kriterijai – senelių lankymo dažnis, santykiai tarp anūkų ir senelių, bendravimo ypatumai.

Dalyvių imtis. Apklausoje dalyvavo 100 pradinio ugdymo pedagogų, kurių pedagoginio darbo patirtis buvo ganėtinai įvairi, t. y. nuo 2 iki 47 pedagoginio darbo metų. Visi tyrime dalyvavę pedagogai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, anonimiškumą ir pasirinkimo teisę dalyvauti jame. Tyrime dalyvavo 120 tėvų, 75 mamos ir 45 tėvai. Apklausa buvo grindžiama savanoriškumo ir anonimiškumo principais. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų dalyvavo - 23.

2.2. Tėvų apklausos rezultatai ir jų analizė

Anketinė apklausa tėvams buvo patalpinta viešoje interneto erdvėje. Iš viso tyrime dalyvavo 120 respondentų (tėvų). Tėvams anketinėje apklausoje buvo pateikti 3 sociodemografiniai klausimai: lytis, amžius, išsilavinimas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, lytį ir išsilavinimą pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. **Tyrime dalyvavusių tėvų sociodemografinė charakteristika (N=120)**

2 lentelės tęsinys 24 puslapyje

Matavimo vienetai		n*	Proc.
Charakteristika			
Amžius	Iki 25m.	9	7,5%
	25-30 m.	19	15,8%
	31-40 m.	72	60%
	41-50 m.	20	16,7%
Lytis	Moteris	75	62,5%
	Vyras	45	37,5%
Išsilavinimas	Vidurinis išsilavinimas	12	10%

	Profesinė kvalifikacija	25	20,8%
	Aukštasis universitetinis	47	39,2%
	Aukštasis koleginiis	26	21,7%
	Aukštesnysis	10	8,3%

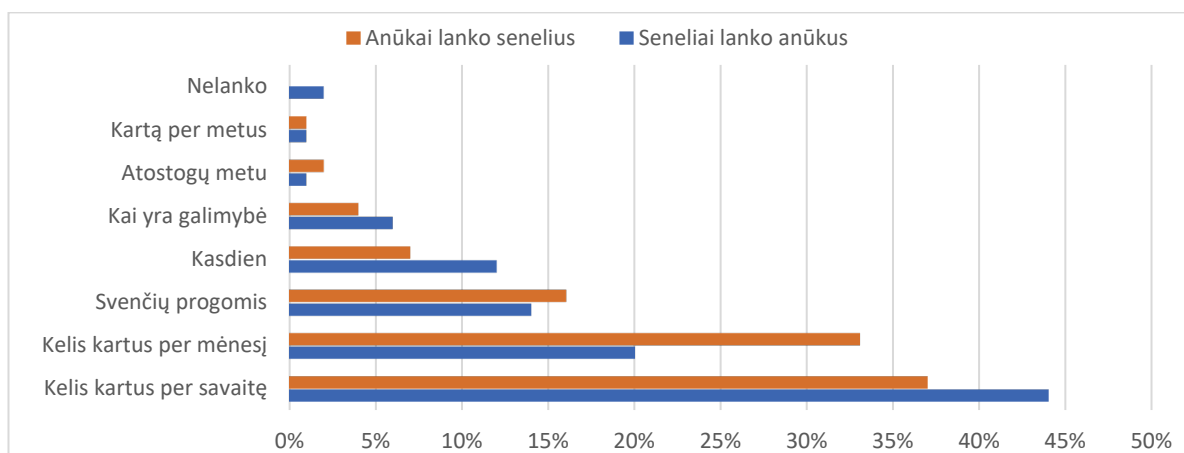
2 lentelės tęsinys

Daugiausiai tyrime dalyvavo 31-40 metų tėvai (60%), ženkliai mažesnė dalis - 40-50 m. (16,7%), 25-30 m. (15,8%) ir iki 25 m. (7,5%). Didžioji tyrimo dalyvių dalis — moterys (62,5%), vyrų dalyvavo perpus mažiau (37,5%). Daugiau kaip trečdalis respondentų (39,2%) yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą.

Pagal atliktą tyrimo duomenų analizę, 83,3% respondentų teigia, kad seneliai dalyvauja anūkų gyvenime, kai tuo tarpu mažesnė dalis, t. y. 16,7% respondentų teigia, kad seneliai nenoriai dalyvauja anūkų gyvenime. Iš gautų rezultatų matoma, kad didžioji dalis senelių vis dėlto palaiko ryšį su savo vaikais bei anūkais ir noriai dalyvauja jų gyvenime.

Paklausus tėvų, ar seneliai padeda prižiūrėti anūkus, didžioji dalis tėvų - (90%) atsakė, taip, padeda, 10% teigė, kad seneliai nepadeda prižiūrėti anūkų. Pateikus klausimą, kiek laiko seneliai praleidžia kartu su anūkais, tėvų nuomone, dauguma senelių (51,7%) praleidžia kelias dienas per savaitę su savo anūkais. Mažesnė dalis tėvų teigė, kad seneliai praleidžia kelias valandas per savaitę su savo anūkais (30,7%). Likusių respondentų atsakymai buvo skirtingi: kelis kartus į metus (8%), visą darbo savaitę (3,2%), tik vasaros laikotarpiu (1,6%), kai paprašo tėvai (4%) ir mažuma respondentų teigė, kad seneliai nepraleidžia laiko su savo anūkais (0,8%).

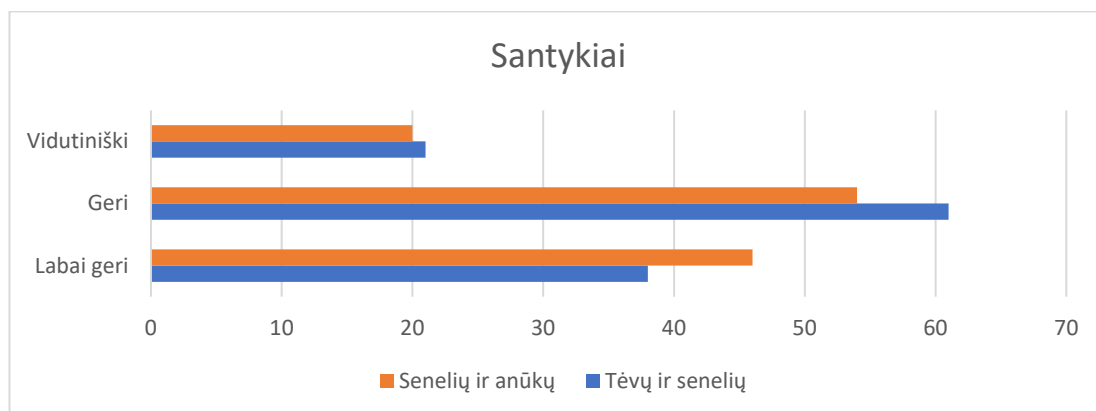
Analizuojant senelių ir anūkų lankymo ypatumus matoma, kad gauti rezultatai pasiskirstė gan vienodai (žr. pav. 1).

1 pav. Senelių ir anūkų matymosi dažnis (N=120)

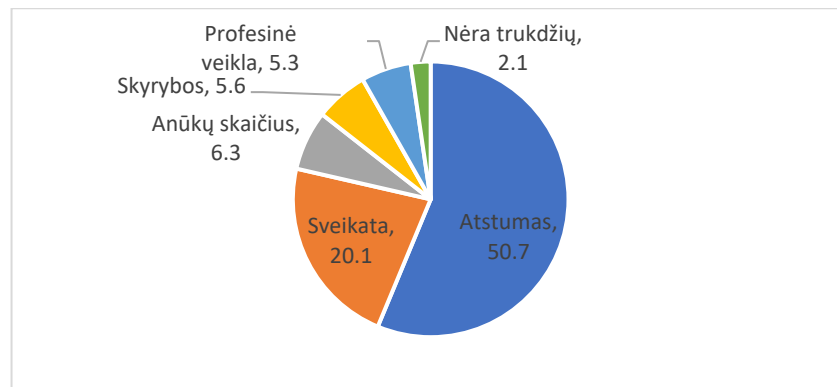
Analizuojant duomenis, pateiktus 1 pav. matoma, kad didžioji dalis tėvų pažymėjo, kad seneliai (39,2%) ir anūakai (32,8%) aplanko vieni kitus kelis kartus per savaitę. Šiek tiek mažiau tėvų pažymėjo, kad seneliai (20%) ir anūakai (32%) aplanko vieni kitus kelis kartus per mėnesį. Toliau respondentai teigė, kad seneliai (12%) ir anūakai (14,4%) aplanko vieni kitus tik švenčių progomis, taip pat yra senelių (17,6%) ir anūkų (13,6%), kurie aplanko kasdien. Mažuma respondentų pažymėjo, kad seneliai aplanko, kai yra galimybė (4,8%), kartą į metus (4,8%) arba iš vis nelanko (1,6%) anūkų, tuo tarpu mažuma anūkų aplanko senelius, kai yra galimybė (4,8%) bei kartą į metus (2,4%).

Analizuojant respondentų (žr. pav. 2) pateiktus atsakymus apie santykius su jų tėvais, 50,8% respondentų teigė, kad jų santykiai yra geri, 31,7% respondentų atsakė, kad santykiai yra labai geri, šiek tiek mažesnė dalis t. y. 17,5% teigė, kad jų ir tėvų santykiai yra vidutiniški. Tuo tarpu anūkų ir senelių santykiai tėvų atžvilgiu yra panašūs į tėvų ir senelių. Didžioji dalis tėvų pažymėjo, kad santykiai tarp senelių ir anūkų yra geri (45%), labai geri (38,3%), vidutiniški (16,7%). Iš gautų duomenų galima daryti prielaidą, kad anūkų ir senelių santykiams įtakos gali turėti tėvų ir senelių santykiai. Jei tėvai palaiko gerus santykius su savo tėvais, didelė tikimybė, kad anūakai palaikys tokius santykius, kokius palaiko jų tėvai.

2 pav. Senelių – anūkų bei tėvų – senelių santykių pobūdis (N=120)

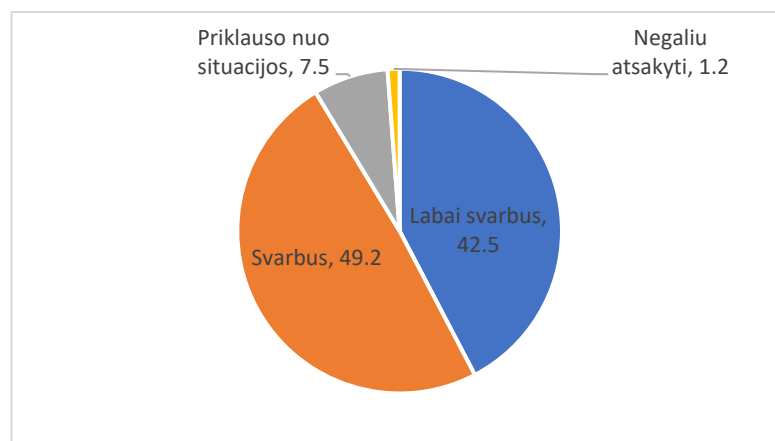
Senelių ir anūkų santykiams įtakos turi netik santykiai su tėvais, bet ir tam tikri trukdžiai: atstumas, anūkų skaičius, sveikata ir t.t. Respondentų nuomone vienas iš stipriausių trukdžių (žr. pav. 3) kenkiančių senelių ir anūkų santykiams yra atstumas (50,7%), tai patvirtina ir autoriai Uhlenberg, Hammill, (1998), Dunifon, Bajracharya (2012) bei Hayslip ir Fruhauf, (2019), kurių nuomone, geografinis atstumas yra vienas iš stipriausių veiksnių, lemiančių senelių ir anūkų tolimesnių santykių vystymąsi. Šiek tiek mažiau respondentų pažymėjo, jog sveikata (20,1%) prisideda prie senelių ir anūkų santykių, senelių profesinė veikla (5,3%), anūkų skaičius (6,3%), senelių ar tėvų skyrybos (5,6%) bei respondentai pažymėjo, kad seneliams nekyla jokių (2,1%) trukdžių aplankyti anūkus.

3 pav. Veiksniai, darantys įtaką senelių ir anūkų santykiams (N=120)

Analizuojant senelių vaidmenį šeimoje, dauguma tėvų teigė, kad seneliai atlieka laikiną tėvų vaidmenį (30,4%), šiam respondentų pasirinkimui įtakos turi abiejų tėvų darbo užimtumas. Seneliai tokiais atvejais atlieka būtiniausias tėvų funkcijas. Iš gautų rezultatų galima daryti prielaidą, kad dauguma respondentų yra dirbantys ir mažai laiko praleidžia su savo vaikais, tad didžiąją dalį dienos seneliai rūpinasi anūkų ugdymu ir auklėjimu. Šiek tiek mažiau tėvų teigė, kad jų šeimose seneliai atlieka patarėjo (22,5%), vaikų draugo (18,8%) bei daugiau nei kelis vaidmenis (18,1%), Mažiausiai šeimose seneliai atlieka auklėtojo vaidmenį (10,1%). Šiuo atveju tėvai neatskleidė, ar seneliai jų šeimose atlieka globėjo vaidmenį.

Paklausus tėvų, ar svarbus senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko - anūko gyvenime, tėvų nuomonės pasiskirstė į keturias grupes (žr. pav. 4).

4 pav. Senelių vaidmens svarba jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų gyvenime (N=120)

Didžioji dalis respondentų teigia, kad, jų manymu, senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūko gyvenime yra svarbus (49,2%), šiek tiek mažiau teigė, kad senelių vaidmuo yra labai svarbus (42,5%), o mažuma atsakiusiųjų teigė, kad senelių vaidmens svarba priklauso nuo situacijos (7,5%) ir 1 respondentas negalėjo pasakyti, ar svarbus senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūko gyvenime (0,8%).

Paklausus respondentų, *ką dažniausia veikia seneliai kartu su anūkais*, tiriamieji pateikė 12 veiklų, kuriomis užsiima seneliai ir anūakai, kai kartu leidžia laiką (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. **Senelių ir anūkų veiklos raiška (N=120)**

Veikla	n	Proc.
Žaidžia	28	23,3%
Bendrauja	24	20%
Pramogauja	13	10,8%
Pasakoja istorijas	8	6,7%
Žiūri animacinius filmukus	2	1,7%
Skaito knygeles	5	4,2%
Vaikštinėja	7	5,8%
Mokosi, atlieka namų darbus	16	13,3%
Seneliai klausia patarimų apie išmaniąsias technologijas	3	2,5%
Dirba namų ūkio darbus	6	5%
Užsiima menine veikla	5	4,2%
Auklėja	3	2,5%

Remiantis pateiktais respondentų atsakymais, matoma, kad dažniausiai seneliai praleisdami laiką kartu su anūkais daugiausiai renkasi tokias veiklas, kaip žaidimus (23,3%) ir abipusį bendravimą (20%). Mažesnę dalis senelių mokosi (13,3%) bei pramogauja (10,8%) kartu su savo anūkais. Seneliai kartu su anūkais taip pat mėgsta pasakoti istorijas (6,7%), vaikštinėti (5,8%), kartu dirbti namų ūkio darbus (5%), skaityti įvairias knygas (4,2%) bei užsiimti menine veikla (4,2%), kaip piešimu, dainavimu, grojimu. Rečiau laisvu laiku seneliai klausia anūkų patarimų apie išmaniąsias technologijas (2,5%) bei kartu su anūkais žiūri animacinius filmukus (1,7%).

Analizuojant, kaip ir kuo seneliai prisideda prie anūkų gerovės, respondentai pažymėjo 10 dalykų, kuriais seneliai prisideda prie anūko/ės gerovės (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. **Senelių įtaka vaiko – anūko gerovei (N=120)**

4 lentelės tęsinys 28 puslapyje

Dalykai, kuriais prisidedama prie anūkų gerovės	n	Proc.
Patarimais	12	10
Bendravimu	17	14,2
Prisideda prie ugdymo	10	8,3
Rūpinasi mokyklos reikalais (pamokų darymas,	20	16,7

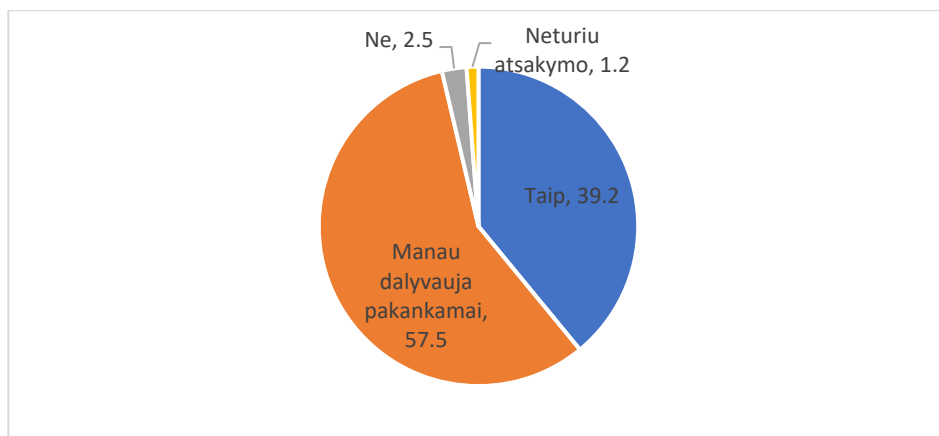
dalyvavimas renginiuose, atvedimas į mokyklą ir t.t.)		
Vaikų priežiūra	31	25,8
Aklėjimu	4	3,3
Neprisideda	2	1,7
Domisi ir rūpinasi vaiko sveikata	2	1,7
Materialiai	12	10
Formuoja vertybes	10	8,3

4 lentelės tęsinys

Didžioji dalis respondentų teigia, kad seneliai prisideda prie anūko priežiūros (25,8%), kol abu tėvai dirba. Kol tėvai dirba, seneliai taip pat rūpinasi mokyklos reikalais (16,7%): vaiko nuvedimu į mokyklą, namų darbų darymu, būrelių lankymu ir t.t. Respondentų teigimu, seneliai skirdami laiko bendravimui (14,2%), taip pat prisideda prie anūko gerovės. Anot respondentų, seneliai prisideda patarimais (10%), paremdami šeimą materialiai (10%), padeda anūkams formuotis vertybes (8,3%) bei prisideda prie anūko ugdymo (8,3%). Mažuma senelių rūpinasi anūko auklėjimu (3,3%), domisi ir rūpinasi anūko sveikata (1,7%) taip prisidedami prie anūko gerovės. 1,7 % respondentų teigia, kad seneliai neprisideda prie anūko gerovės.

Paklausus respondentų, kuo pasireiškia senelių dalyvavimas anūkų gyvenime, dauguma teigė, kad seneliai mėgsta kartu su anūkais leisti laisvalaikį (34,9%). Abiem tėvams dirbant, seneliai dalyvauja anūkų mokyklos gyvenime. Respondentai teigė, kad seneliai padeda anūkams ruošti namų darbus (22,6%), kol tėvai dirba, paima anūkus iš mokyklos (21,5%), reikalui esant, nuveda po pamokų į būrelius (9,7%) bei lankosi mokyklos organizuojamuose renginiuose (9,7%). Respondentų teigimu, maža dalis senelių nedalyvauja vaikų ugdyme (1,5%).

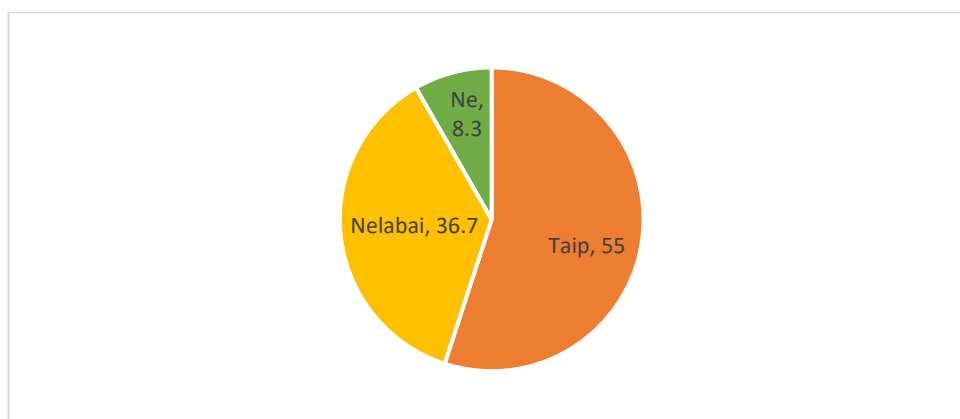
Analizuojant atsakymus į respondentams pateiktą klausimą, *ar norėtumėte, kad Jūsų vaikų ir senelių santykiai būtų glaudesni*, didžioji dalis respondentų teigė, kad senelių ir anūkų santykiai šiuo metu yra pakankamai glaudūs (67,5%), dvigubai mažiau teigė, kad norėtų, jog santykiai tarp anūkų ir senelių taptų glaudesni (29,2%), tuo tarpu mažuma respondentų teigė, kad nenorėtų glaudesnių anūkų ir senelių santykių (1,7%) arba negali pasakyti (1,7%). Pateikus klausimą, *ar norėtumėte, kad seneliai aktyviai dalyvautų anūkų gyvenime*, daugumos respondentų nuomonė pasiskirstė skirtingai (žr. pav. 5).

5 pav. Nuomonės apie senelių aktyvų dalyvavimą anūkų gyvenimą raiška (N=120)

Didžioji dalis respondentų atsakė, kad seneliai, jų nuomone, dalyvauja pakankamai (57,5%), daugiau kaip trečdalis teigė, jog norėtų (39,2%), kad seneliai aktyviai dalyvautų jų vaikų gyvenime. 2,5% respondentų teigė, jog nenorėtų, kad seneliai aktyviau dalyvautų jų vaikų gyvenime ir 0,85% teigė, neturintys atsakymo. Tuo tarpu respondentų teigimu, didžioji dalis anūkų norėtų, kad seneliai aktyviai dalyvautų jų gyvenime (77,5%). 21,7 % respondentų buvo sunku pasakyti, ar anūkai norėtų, kad seneliai daugiau su jais bendrautų, o 0,8 % teigė, kad anūkai nenori, kad seneliai būtų aktyvūs jų gyvenime.

Analizuojant respondentų santykį su jų seneliais (žr. pav. 6), dauguma jų teigė, kad seneliai turėjo gan didelę (55%) įtaką jų gyvenime, tuo tarpu šiek tiek mažiau respondentų teigė, kad seneliai nelabai (36,7%) turėjo įtakos arba neturėjo jokios įtakos (8,3%) jų gyvenime.

6 pav. Senelių įtaka anūkų tėvų gyvenime (N=120)

Apibendrinant gautus duomenis, matyti, kad seneliai, nepaisant įvairių kliūčių, palaiko artimus ryšius su anūkais ir padeda savo vaikams auklėti bei ugdyti juos. Iš gautų rezultatų matyti, kad senelių ir anūkų ryšis priklauso nuo santykių, kuriuos palaiko seneliai su savo vaikais. Senelių ir anūkų lankymo dažnis yra panašus. Daugiausiai vieni kitus jie aplanko

kelis kartus per savaitę. Nepaisant to, kitus senelius anūakai aplanko rečiau, tam įtakos turi gyvenamoji vieta – atstumas. Kadangi daugelis tėvų, norėdami aprūpinti šeimą, turi nuolatos dirbti, todėl savo atžalas palieka senelių priežiūrai, tad seneliai šeimose daugiausiai atlieka laikiną tėvų bei patarėjo vaidmenis. Seneliai rūpinasi ne tik anūkų auklėjimu, ugdymu, bet ir rūpinasi įvairiais mokyklos reikalais, kaip namų darbų darymu, nuvedimu į mokyklą, būrelius, dalyvauja įvairiuose ugdymo įstaigų rengiamuose renginiuose. Anūakai mėgsta laisvalaikį praleisti su seneliais žaisdami įvairius žaidimus, be to, anūkams patinka bendrauti su seneliais, kurie jiems pasakoja įvairias praeities istorijas. Tad senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų gyvenime yra gan svarbus.

2.3. Pradinio ugdymo pedagogų apklausos rezultatai ir jų analizė

Anketinė apklausa pradinio ugdymo pedagogams buvo perduota kontaktuojant su ugdymo institucijos vadovais. Iš viso anketinėje apklausoje dalyvavo 100 pradinio ugdymo pedagogų Lietuvos mastu. Pradinio ugdymo pedagogams buvo pateikti 4 sociodemografiniai klausimai: amžius, išsilavinimas, darbo stažas ir kvalifikacinė kategorija. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą, darbo stažą ir kvalifikaciją pateikiamas 5-oje lentelėje.

5 lentelė. Respondentų sociodemografinė charakteristika (N=100)

5 lentelės tęsinys 31 puslapyje

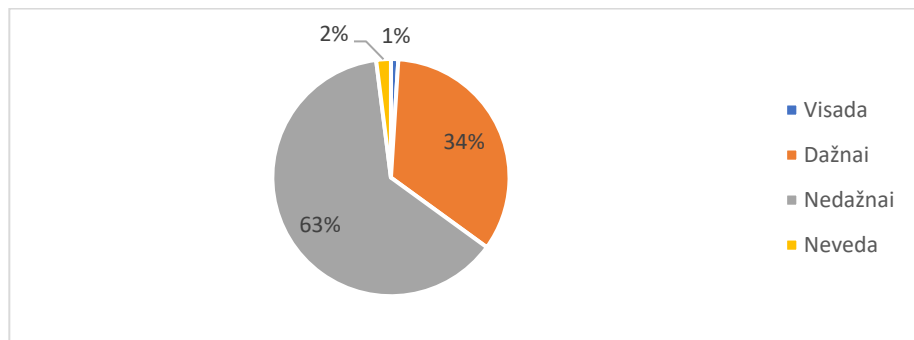
Charakteristika		Matavimo vienetai	
		N	Proc.
Amžius	25-30 m.	2	2%
	31-40 m.	3	3%
	41-50 m.	41	41%
	51-60 m.	38	38%
	61 m. ir daugiau	16	16%
Išsilavinimas	Aukštasis universitetinis	57	57%
	Aukštasis koleginiis	3	3%
	Aukštesnysis	40	40%
Darbo stažas	Iki 10 m.	11	11%
	11-20 m.	16	16%
	21-30 m.	42	42%
	31-40 m.	22	22%
	41-50 m.	9	9%

Darbo stažo vidurkis		28,11	
Kvalifikacinė kategorija	Mokytojas	9	9%
	Vyr. mokytojas	27	27%
	Mokytojas metodininkas	57	57%
	Mokytojas ekspertas	7	7%

5 lentelės tęsinys

Didžioji dalis respondentų buvo 41-50 metų (41%) ir 51-60 metų (38%) asmenys. Didesnę dalį respondentų sudarė įgiję aukštąjį universitetinį (57%) išsilavinimą. Pagal darbo stažą apklausoje daugiausiai dalyvavo pradinio ugdymo pedagogai dirbantys 21-30 metų (42%), mažiausiai apklausoje dalyvavo pedagogų, turinčių ilgiausią darbo stažą – 41-50 metų (9%). Bendras pradinio ugdymo pedagogų drabos stažo vidurkis – 28,11 m. Analizuojant pradinio ugdymo pedagogų kvalifikacinę kategoriją, daugiausiai apklausoje dalyvavo pedagogai, įgiję mokytojo metodininko kvalifikaciją (57%).

Analizuojant, kaip dažnai seneliai atveda vaikus į ugdymo įstaigas, pedagogų atsakymai daugiausiai susiskirstė į dvi grupes: dažnai ir nedažnai (žr. pav. 7).

7 pav. Kaip dažnai seneliai atveda vaikus į ugdymo įstaigas (N=100)

Didžioji dalis pradinio ugdymo pedagogų teigia, kad seneliai nedažnai (63%) atveda vaikus į ugdymo įstaigas, kai tuo tarpu trečdalis respondentų teigia, kad seneliai dažnai atveda vaikus į jų ugdymo įstaigas. Mažuma respondentų teigia, kad seneliai neveda (2%) arba visada (1%) atveda vaikus į ugdymo įstaigas.

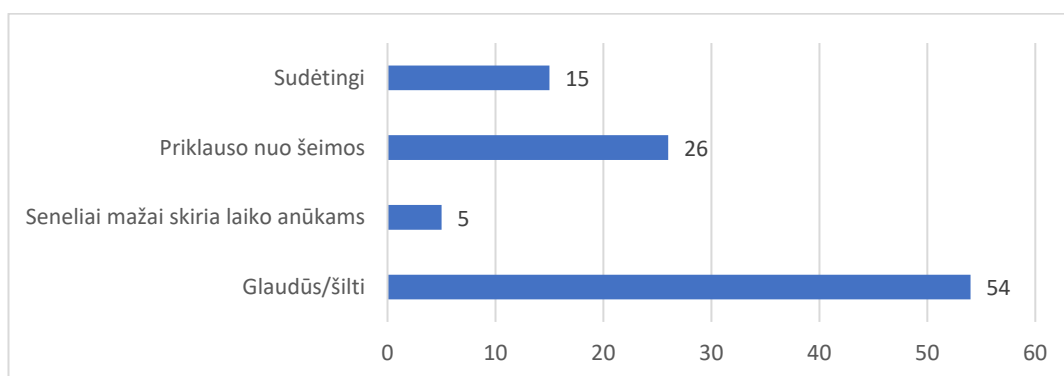
Paklausus respondentų, ar seneliai dalyvauja anūkų ugdymo(si) procese, daugiau nei pusė (55%) tyrime dalyvavusių pradinių klasių pedagogų teigė, kad tai priklauso nuo konkretaus atvejo: penktadalis (21%) teigė, kad vis dėlto seneliai dalyvauja anūkų ugdymo(si) procese, kai tuo tarpu dalis pedagogų teigė, kad negali pasakyti (17%) bei mažuma atsakė, kad seneliai nedalyvauja (7%) anūkų ugdymo(si) procese. Analizuojant senelių dalyvavimą ugdymo įstaigų organizuojamuose renginiuose, daugumos (68%) pedagogų nuomone, seneliai retai dalyvauja anūkų renginiuose,

trečdalis (31%) teigė, kad seneliai dalyvauja, o mažuma (1%) atsakė, kad seneliai nedalyvauja ugdymo įstaigų organizuojamuose renginiuose.

X respondentas teigė, kad : „Seneliai noriai dalyvauja mūsų renginiuose. Senelių šventės metu vaikai pristato savo veiklas, demonstruoja pvz.: geometrinių kūnų pristatymas matematikos pamokoje, priemonių pagalba jie pristato kalbos, žodžio ar sakinio dalis. Na žinoma, padainuoja, šoka, savo talentus demonstruoja, vaišina senelius. Seneliai atvažiuoja ir iš kitų Lietuvos miestų. Šiemet seneliams pristatėme giminės medžius.“

Analizuojant, kaip dažnai vaikai pasakoja apie savo senelius, respondentų nuomonė pasiskirstė gan vienodai. 51 proc. – teigė, kad anūkai pasakoja apie savo senelius, 49 proc. atsakė, kad apie senelius išgirsta retai. Iš gautų rezultatų matyti, kad seneliai anūkų gyvenime užima svarbią vietą.

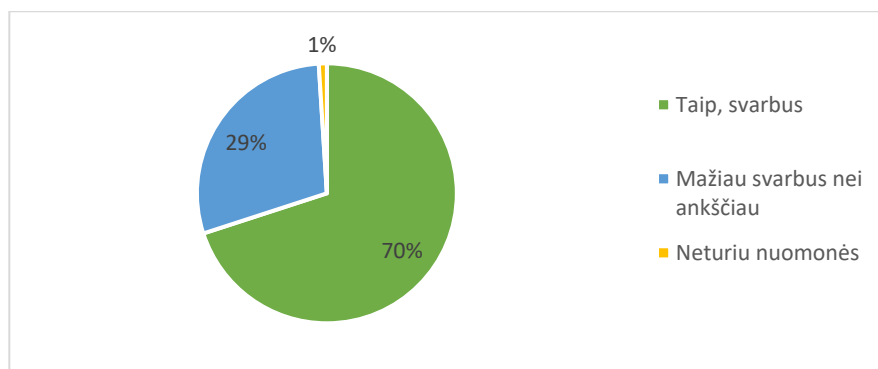
Pateikus klausimą, kaip būtų galima apibūdinti šiuolaikinių senelių ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų - anūkų bendravimą, pedagogų nuomonės pasiskirstė į keturias grupes (žr. pav.8).

8 pav. Senelių ir anūkų bendravimo pobūdis (N=100)

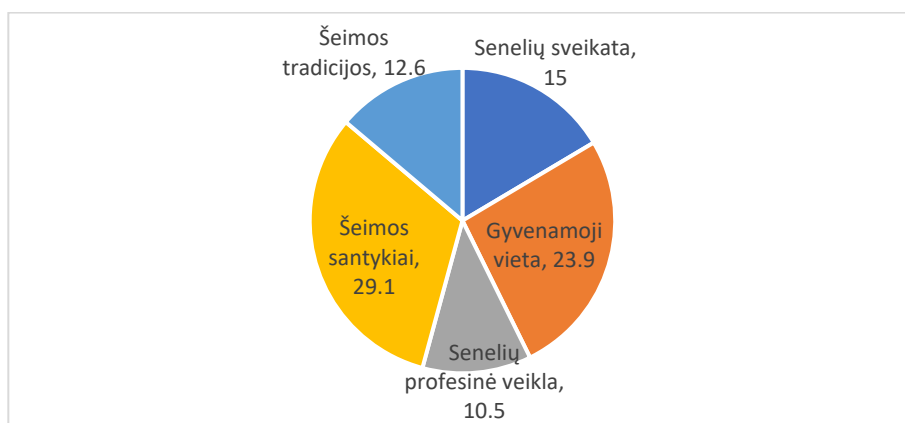
Daugiau nei pusė (54%) respondentų apibūdino šiuolaikinių senelių ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų bendravimą, kaip glaudų ir šiltą. Respondentų teigimu, seneliai suteikia anūkams besąlygišką meilę, kurios vaikams šiuo metu be galo reikia, nes, kaip atskleidė tėvų tyrimas, daugelyje šeimų seneliai atlieka laikiną tėvų vaidmenį, kol abu tėvai dirba. Mažiau nei trečdalis (26%) respondentų teigė, kad senelių ir anūkų bendravimas priklauso nuo šeimos bei šeimoje esančių tradicijų. Dalis (15%) respondentų atsakė, kad dėl tėvų skyrybų senelių ir anūkų santykiai tampa sudėtingi. Mažuma (5%) teigia, kad seneliai mažai laiko skiria bendravimui su anūkais, nes dauguma senelių yra dirbantys, todėl senelių užimtumas yra neišvengiamas.

Nagrinėjant pedagogų pateiktą nuomonę apie senelių dalyvavimo svarbą jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų ugdyme, daugumos pedagogų nuomonės pasiskirstė į dvi grupes (žr. pav.9).

9 pav. Pedagogų nuomonės raiška apie senelių dalyvavimo anūkų ugdyme svarbą (N=100)
Išanalizavus duomenis paaiškėjo, jog didžioji dalis (70%) respondentų teigia, kad senelių dalyvavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų ugdyme yra svarbus. Mažiau nei trečdalis (29%) teigia, kad senelių dalyvavimas yra mažiau svarbus nei anksčiau. Mažuma (1%) atsakė, kad neturi nuomonės.

Uždavus klausimą pradinio ugdymo pedagogams, *kas, jų nuomone, lemia senelių dalyvavimą savo anūkų ugdyme* (šeimos tradicijos, santykiai šeimoje, senelių profesinis užimtumas, gyvenamoji vieta, senelių sveikata, senelių išsilavinimas ar kt.), respondentų nuomonės pasiskirstė gan įvairiai (žr. pav. 10).

10 pav. Veiksniai, lemiantys senelių dalyvavimą anūkų ugdyme (N=100)

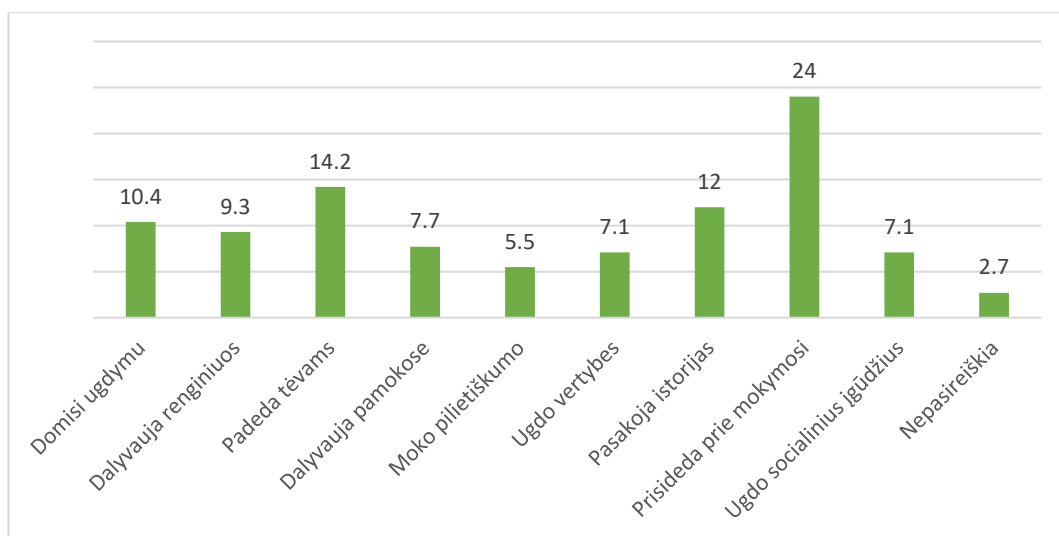
Trečdalis (29,1%) respondentų teigia, kad santykiai šeimoje turi didžiausią įtaką senelių dalyvavimui anūkų ugdyme. Anot pedagogų, didelę įtaką senelių dalyvavimui turi jų gyvenamoji vieta (23,9%), t. y. atstumas. 15% pradinio ugdymo pedagogų mano, kad įtaką senelių dalyvavimui anūkų ugdyme daro ir senelių sveikata. Mažuma respondentų paminėjo, kad, jų nuomone, šeimos

tradicijos (12,6%), senelių profesinis užimtumas (10,5%) bei senelių išsilavinimas (8,9%) taip pat lemia senelių dalyvavimą anūkų ugdyme.

Analizuojant, kaip dažnai pradinio ugdymo pedagogams tenka bendrauti su ugdytinių seneliais, iš gautų rezultatų paaiškėjo, kad daugiau nei pusei (63%) tenka retai bendrauti, ketvirtadaliui (19%) tenka dažnai bendrauti su seneliais, kai tuo tarpu šiek tiek mažiau nei ketvirtadaliui (18%) su kai kurių ugdytinių seneliais iš vis netenka bendrauti. Paklausus, kokiais klausimais dažniausiai kreipiasi seneliai į pedagogus, dauguma (43,3%) pedagogų atsakė, kad seneliai domisi anūko pasiekimais, šiek tiek mažiau (32,6%) domisi anūko elgesiu. Pradinio ugdymo pedagogams mažiau tenka bendrauti su seneliais, kai vaikų tarpe kyla konfliktai (11,2%), kilus problemoms šeimoje (7,3%) ar dėl mokykloje kilusių konfliktų (5,6%).

Paklausus pedagogų, ar jie norėtų, kad ugdytinių seneliai labiau įsitrauktų į vaikų ugdymąsi, dauguma (47%) teigia, kad norėtų, šiek tiek mažiau nei pusė respondentų teigia, kad senelių įsitraukimas priklauso nuo konkretaus atvejo, mažuma atsakė, kad neturi nuomonės (10%) ir nenorėtų (1%), kad seneliai aktyviau įsijungtų į ugdytinių ugdymosi procesą.

Analizuojant pedagogų nuomonę, kuo pasireiškia šiuolaikinių senelių dalyvavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų ugdyme, pedagogų nuomonės pasiskirstė taip (žr. pav. 11).

11 pav. Senelių dalyvavimo anūkų ugdyme raiška (N=100)

Didžioji dalis respondentų (24%) teigė, kad seneliai prisideda prie anūko mokymosi, taip seneliai pedagogų nuomone dalyvauja ugdymo procese. Kitų pedagogų nuomone seneliai padedami tėvams (14,2%) prisideda prie anūko ugdymo. Seneliai taip pat pasakoja įvairias gyvenimiškas istorijas (12%), domisi anūko mokymosi pasiekimais (10,4%), dalyvauja įvairiuose ugdymo įstaigų rengiamuose renginiuose (9,3%), dalyvauja pamokose (7,7%). Pedagogų nuomone seneliai prisideda ugdydami anūkų vertybes (7,1%), socialinius įgūdžius (7,1%) bei

pilietiškumą (5,5%). Mažuma pedagogų mano, kad jų ugdymo įstaigoje esančių ugdytinių seneliai nepasireiškia anūkų ugdyme.

Apibendrinant gautus rezultatus matyti, kad seneliai nors ir nedažnai, bet atveda anūkus į ugdymo įstaigas bei dalyvauja anūkų formalaus ugdymo(si) procese. Remiantis pedagogų pateiktais atsakymais, seneliai nėra pastovūs lankytojai ugdymo įstaigų rengiamuose renginiuose. Taip pat galima pastebėti, kad senelių ir anūkų ryšys, remiantis pedagogų nuomone, yra šiltas ir artimas. Senelių dalyvavimas anūkų ugdyme, pedagogų nuomone, yra labai svarbus. Bendraujant su seneliais, pedagogai atskleidė, kad seneliai dažniausiai domisi anūko pasiekimais ir elgesiu. Išanalizavus senelių dalyvavimą anūkų ugdymo(si) procese paaiškėjo, kad seneliai dažniausiai prisideda prie anūko mokymosi t. y. prie namų darbų atlikimo, dalyvavimo pamokose: pristatant savo profesijas, pasakojant istorijas ir t.t. Anot pedagogų, santykiai šeimoje turi įtakos lemiančios senelių dalyvavimui anūkų ugdyme.

2.4. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų apklausos rezultatai ir jų analizė

Vaikų nuomonei apie senelių dalyvavimą jų gyvenime išsiaiškinti pasitelktas rašinio metodas. Tyrime dalyvavo 23 mokiniai, lankantys trečią klasę. Atliekant tyrimą, pirmiausia buvo kontaktuoja su mokytojomis ir aptariama rašinio tema. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams buvo pateikta tema „Mano močiutė, senelis...“. Vaikų rašiniuose daugiausiai atsispindėjo močiucių aprašymai. Daugiausiai vaikai aprašė, kaip dažnai aplanko senelius, kiek laiko būna, ką veikia kartu bei, kaip jiems patinka būti pas senelius. Autentiški vaikų rašinių teiginiai pagal vyraujančius požymius suskirstyti į tris kategorijas: senelių ir anūkų bendravimo dažnis; senelių ir anūkų veikla; bendravimo ypatumai. Labiausiai išreikšta kategorija „*Senelių ir anūkų bendravimo dažnis*“ (18 teiginių), silpniau „*Senelių ir anūkų veikla*“ (16 teiginių) silpniausiai „*Bendravimo ypatumai*“ (13 teiginių).

6 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų santykiai su seneliais (N=23)

6 lentelės tęsinys 36 puslapyje

Kategorijos	Teiginių skaičius	Esminiai autentiški teiginiai
Senelių ir anūkų bendravimo dažnis	18	„Aš su ja susitinku du kartus į savaitę“; „Aš juos aplankau kas dvi dienas“; „Mes juos aplankome kelis kartus per mėnesį“; „Senelį aplankau per šventes ir atostogas“; „Pas močiutę Ritą atvažiuojame beveik kiekvieną savaitgalį“; „Bočių ir babytę aplankau retai“; „Kadangi dabar yra karantinas aš senelio neaplankiau du mėnesius,

		bet jeigu be karantino aš senelį aplankau, kas dvi savaites“; „Močiutę Vidą ir senelį Narūną matau gana dažnai, o senelį Sergėjų ir močiutę Genutę matau labai retai, tiktai vasarą, nes jie atskrenda į Lietuvą“; „Aš ją aplankau kiekvieną dieną“.
Senelių ir anūkų veikla	16	„Nuvažiavus pas močiutę dažnai laistome ir sodiname gėles, pasakojame naujus nuotykius“; „Man patinka bendrauti su seneliais, nes aš galiu sužinoti kažką naujo“; „Aš mėgstu su ja bendrauti, žaisti stalo žaidimus, padėti susitvarkyti kiemą“; „Man patinka bendrauti su seneliu, nes aš išmokstu naujų dalykų“; „Man patinka būti su močiute, nes ji yra įdomi ir pasakoja praeities istorijas“; „Sportuoti su seneliu ir būti sode su močiute“; „Kartu žaidžiame stalo tenisą“; „su močiute mes žaidžiame kortomis“; „jie man daug visko pasakoja ir aš mokau juos anglų kalbos“; „Kartu su močiute einam prie ežero, einam į žaidimų aikštelę, keпам keksiukus, žaidžiame žaidimus“; „Ji pasakoja ką nors naujo, ką sužinojo per vakarykštę dieną arba kokių nors įdomių pamokančių istorijų, kai buvo jaunesnė“.
Bendravimo ypatumai	13	„Aš su jais labai sutariu jie visada man padeda, kai man reikia ir labai daug meilės skiria“; Man su ja smagu būti, nes ji visuomet patars ir padės ištikus nelaimei“; „Man patinka bendrauti su seneliu, nes jis mane myli“; „Su jais aš visada jaučiuosi saugiai. Myliu savo senelius, o jie myli mane. Jie visuomet atras laiko man.“; „Man patinka bendrauti su močiute, nes ji maloni, pralinksmina mane“ ; „Man patinka bendrauti su močiute, nes ji mano mamos mama ir ji yra jaunatviška, ji kaip toje Stasio Povilaičio dainoje- „Senelė mūsų jauna, su džinsais ir tekina...“.

6 lentelės tęsinys

Analizuojant senelių ir anūkų lankymo dažnį, matyti, kad anūkai senelius aplanko įvairiai. Vieni anūkai senelius aplanko kasdien, kiekvieną savaitgalį, o kiti rečiau, kas mėnesį, kas kelis mėnesius, o kiti tik vieną ar kelis kartus per metus. Retiems senelių apsilankymas įtakos turi gyvenamoji vieta. Keli vaikai teigė, kad jų seneliai gyvena kitose miestuose ar net kitose šalyse. Senelių lankymo dažnis turi įtakos tolimesniam vaiko ugdymui(si). Toli gyvenantiems seneliams sunkiau perteikti šeimos tradicijas, praeities istorijas bei dalyvauti anūko gyvenime. Vaikai, kurių seneliai gyvena kitose šalyse teigė, kad su seneliais bendrauja įvairiomis komunikacijos priemonėmis (*Facebook, Skype*). Lyginant su gautais tėvų rezultatais, anūkai senelius dažniausiai aplankos kelis kartus per savaitę. Galima teigti, kad dauguma anūkų aplanko senelius gan dažnai.

Iš to matyti, kad tėvų ir jų tėvų santykiai yra stiprūs, kas leidžia anūkams ir seneliams formuoti tvarius ryšius.

Išanalizavus senelių ir anūkų veiklas, galima pastebėti, jog seneliai ir anūkai dažniausiai žaidžia įvairius žaidimus bei pasakoja įvairias istorijas. Iš gautų rašinių matyti, kad anūkams patinka leisti laiką kartu su seneliais, vaikščioti, žaisti žaidimus, mokytis iš senelių bei padėti seneliams atlikti namų ūkio darbus. Dauguma anūkų teigė, kad juos ypač domina senelių pasakojamos praeities istorijos. Vaikams įdomu išgirsti įvairias istorijas apie laikus, kai nebuvo išmaniųjų įrenginių, kokius žaislus turėjo seneliai ir, kuo laisvalaikiu užsiimdavo seneliai jaunystėje su savo draugais ir seneliais.

Nagrinęjant vaikų pateiktus bendravimo ypatumus su seneliais matyti, kad anūkams patinka bendrauti su savo seneliais. Rašiniuose jaučiamas artimas ir stiprus ryšys tarp anūkų ir senelių. Rašiniuose vaikai pateikia įvairias priežastis, kodėl jiems patinka būti su seneliais. Anot vaikų pateiktų teiginių, seneliai atranda laiko veikloms su anūkais, pataria jiems bei suteikia meilės, kurios vaikams reikia. Remiantis rašinių turinio analizės rezultatais, galima teigti, kad anūkai labai myli savo senelius, juos sieja stiprūs emociniai ryšiai.

2.5. Rezultatų aptarimas

Analizuojant senelių ir anūkų lankymo ypatumus matyti, kad seneliai ir anūkai vieni kitus aplanko reguliariai. Remiantis tėvų gautais rezultatais, seneliai ir anūkai vieni kitus aplanko kelis kartus per savaitę, remiantis vaikų nuomone, jie senelius aplanko kiekvieną ar kas antrą savaitę. Iš gautų rezultatų galima daryti prielaidą, jog senelių ir anūkų santykiai yra glaudūs. Tai patvirtina ir pedagogų nuomonė, kurie senelių ir anūkų santykius apibūdina, kaip glaudžius ir šiltus.

Tiriant senelių dalyvavimą jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų ugdyme(si) buvo pastebėta, kad seneliai dalyvauja anūkų ugdyme(si). Tėvų nuomone, seneliai yra aktyvūs anūkų ugdymo(si) procese, tuo tarpu didžioji dalis pradinio ugdymo pedagogų mano, kad senelių dalyvavimas priklauso nuo konkretaus atvejo. Tiek tėvai ir pedagogai sutinka, kad senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si) yra be galo svarbus. Yra keletas veiksnių, lemiančių senelių dalyvavimą anūkų ugdyme(si). Didžioji dalis tėvų (50,7%) mano, kad atstumas yra svarbiausias veiksnys darantis įtaką tolimesniems senelių ir anūkų santykiams bei dalyvavimui ugdyme(si), tuo tarpu pedagogai mano, kad šeimos santykiai bei atstumas yra pagrindiniai veiksniai.

Tėvų teigimu, seneliai ugdyme(si) prisideda: paimdami anūkus iš mokyklos, padėdami daryti namų darbus, reikalui esant, nuvedant anūkus į būrelius ir dalyvaujant ugdymo įstaigų

organizuojamuose renginiuose. Pedagogų nuomone, seneliai nedažnai atveda vaikus į ugdymo įstaigas bei retai bendrauja su pedagogais. Tie seneliai, kurie dalyvauja anūkų ugdymo(si) procese, anot pedagogų, labiausiai domisi anūkų pasiekimais ir elgesiu. Pedagogai teigia, jog norėtų, kad seneliai aktyviau dalyvautų jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) procese.

IŠVADOS

1. Sparčiai keičiantis pasauliui, neišvengiamai keičiasi ir žmonės, jų ryšiai. Vaikai yra labiau užimti formaliojo ir neformaliojo ugdymo procesuose, laisvalaikiu daugiau įnikę į išmaniąsias technologijas, mažiau palaiko socialinių kontaktų su artimais giminaičiais, apskritai, kinta šiuolaikinių vaikų ir suaugusiųjų santykiai, jų pobūdis.
2. Šiuolaikinių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų pasaulis sukasi apie išmaniąsias technologijas, tad šie vaikai didžiąją dienos dalį praleidžia bendraudami su draugais per įvairias socialinės žiniasklaidos platformas. Šios išmaniosios technologijos padeda bendrauti ir su šeimos nariais, kurie gyvena gal būt už tūkstančių kilometrų. Taip padeda išlaikyti artimą ryšį su šeima, o ypač su seneliais, kurie dėl įvairių priežasčių negali atvykti aplankyti anūkų.
3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai priklauso alfa kratai, kuri yra neatsiejama nuo išmaniųjų technologijų. Tuo tarpu šios kartos šiuolaikiniai seneliai priskiriami X kartai. Tai jauni seneliai, kuriems, kaip ir alfa kartai, technologijos yra svarbi gyvenimo dalis. Šios kartos viena kitą moko gyvenimiškosios patirties, anūkai moko senelius naudotis išmaniosiomis technologijomis, o seneliai pasakoja įvairias praeities istorijas, taip tęsdami šeimos tradicijas.
4. Šiuolaikiniai seneliai užima svarbią vietą šeimos gyvenime, tęsdami šeimos tradicijas, suteikdami paramą, meilę savo vaikams ir anūkams. Anūkų gyvenime seneliai vaidina daug vaidmenų: mylinčio kompaniono, globėjo, mentoriaus, patarėjo, istorijos skleidėjo ir daug kitų vaidmenų. Senelių padėtis šeimoje yra besąlygiškai svarbus ir reikšmingas vaikų ir anūkų gyvenime.
5. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog seneliai ganėtinai dažnai dalyvauja jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si). Dėl tėvų užimtumo seneliai rūpinasi anūkų mokyklos reikalais: namų darbų darymu, nuvedimu į mokyklą, būrelių lankymu ir t.t. Seneliai taip pat dalyvauja ugdant vaiko vertybes, auklėjant. Senelių dalyvavimas anūkų ugdyme(si) yra svarbus.
6. Išryškėjo skirtumai apie senelių vaidmenį ir dalyvavimą jaunesniojo amžiaus anūkų ugdyme(si): pedagogų nuomone senelių dalyvavimas priklauso nuo konkretaus atvejo. Tėvų požiūriu, seneliai yra aktyvūs anūkų ugdymo(si) procese. Tiek tėvai ir pedagogai sutinka, kad senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si) yra svarbus. Atstumas ir santykiai šeimoje daro įtaką tolimesniems senelių ir anūkų santykiams bei dalyvavimui ugdyme(si). Seneliai nedažnai atveda anūkus į ugdymo įstaigas bei retai bendrauja su pedagogais. Seneliai labiausiai domisi anūkų pasiekimais ir elgesiu. Pedagogai norėtų, kad seneliai aktyviau dalyvautų jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) procese.
7. Iš vaikų rašinių turinio analizės paaiškėjo, jog, šiuolaikinius senelius ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkus sieja glaudus emocinis ryšys. Jis priklauso nuo santykių šeimoje.

Anot vaiku, seneliai atranda laiko veikloms, pataria bei suteikia meilės. Anūkai mėgsta užsiimti bendra veikla su seneliais.

REKOMENDACIJOS

1. Rekomenduojama pradinio ugdymo pedagogams reguliariai įtraukti senelius į jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) procesą. Dažniau kviesti senelius į pedagogų rengiamas atviras pamokas, raginti senelius dalyvauti ir bendradarbiauti vedant pamokas ir įvairias popamokines veiklas. Integruoti senelių žinias pamokų metu: seneliai galėtų papasakoti įvairias praeities istorijas, pristatyti įvairias savo ir savo tėvų ar senelių profesijas.
2. Siūloma pradinio ugdymo pedagogams, bendradarbiaujant su seneliais, rengti įvairias senelių ir anūkų dienas, šventes. Raginti senelius kartu su anūkais dalyvauti įvairiuose renginiuose, akcijose, šventėse ir projektuose.
3. Tobulinant senelių ir pedagogų bendravimą, rekomenduojama pedagogus skatinti senelius ne tik domėtis anūkų pasiekimas ir elgesiu, bet ir suteikti įvairią informaciją apie vaiko gabumus, pasiūlyti ugdymo patarimų. Seneliams siūloma dažniau bendrauti su pedagogais rūpimais klausimais.
4. Skatinti senelius dalyvauti anūkų ugdymo(si) procese, pradinio ugdymo pedagogams siūloma aktualiomis ugdymo temomis rengti įvairius seminarus seneliams ir tėvams.
5. Ugdymo procese pedagogai turėtų ugdyti vaikų pagarbą tėvams ir seneliams, skirtingų kartų (ypač vyresniosios) atstovams.

LITERATŪRA

1. AARP. (2019). *2018 GRANDPARENTS TODAY NATIONAL SURVEY*. Prieiga per internetą: https://www.aarp.org/content/dam/aarp/research/surveys_statistics/life-leisure/2019/aarp-grandparenting-study-generations.doi.10.26419-2Fres.00289.009.pdf [žiūrėta 2020-01-25]
2. Attar-Schwartz, S. ir Fuller-Thomson, E. (2017). Adolescents' closeness to paternal grandmothers in the face of parents' divorce. *Children and Youth Services Review*, 77, 118–126.
3. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. 161 psl., Vilnius: JOŠARA.
4. Bajoriūnas, Z. (2004). *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: KRONTA.
5. Bernardes, J. (1997). *Family Studies: An Introduction*. London and New York: ROUTLEDGE
6. Burvytė, S., Ralys, K., Ilgiūnienė, R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius: Edukologija.
7. Condon, J., Corkindale, C., Luszcz, M. ir Gamble, E. (2013). The Australian First-time Grandparents Study: Time spent with the grandchild and its predictors. *Australasian Journal on Ageing*, 2(1), 21-27.
8. Couchenour, D. ir Chrisman, J. K. (2016). *The SAGE Encyclopedia of Contemporary Early Childhood Education*. London: SAGE Publications.
9. Dikčius, V. (2011). *ANKETOS SUDARYMO PRINCIPAI*. Vilnius
10. Drew, L.A. ir Smith P.K. (1999). The impact of parental separation/divorce on grandparent–grandchild relationships. *The International Journal of Aging and Human Development*, 48, 191-216.
11. Dunifon, R. ir Bajracharya, A. (2012). The Role of Grandparents in the Lives of Youth. *Journal of family issues*, 33(9), 1168–1194.
12. Erickson, J. T. (2010). *What's Next, Gen X?: Keeping Up, Moving Ahead, and Getting the Career You Want*. United States of America: Harvard Business Review Press.
13. Eshleman, J. R. ir Bulcroft, R. A. (2006). *The Family*. Boston: Pearson Education.
14. Fitzpatrick, M. (2004). *Grandparents raising grandchildren: A report commissioned by Minister for Children and Youth Affairs*. Melbourne: Council of the Ageing.
15. Glasberg, B. A. ir Harris, S. L. (1997). Grandparents and parents assess the development of their child with autism. *Child and Family Behavior Therapy*. 19, 17–27
16. Goodfellow, J. ir Lavery, J. (2003). Grandparents supporting working families. *Family Matters*, 66, 14-19.

17. Goodman, C. C. (2003). Intergenerational Triads in Grandparent-Headed Families. *The Journals of Gerontology* 281–S289.
18. Grandparents plus. (2010). *Grandparenting in Europe*. Prieiga internete: https://www.grandparentsplus.org.uk/wp-content/uploads/2020/02/EU_Summary.pdf [žiūrėta 2020-01-19]
19. Hayslip, B. ir Fruhauf, A. C. (2019). *Grandparenting: Influences on the Dynamics of Family Relationships*. New York: Springer Publishing.
20. Harman, H. (2017). *A Woman's Work*. London: Allen Lane.
21. Hornby, G. ir Ashworth, T. (1994). Grandparents' support for families who have children with disabilities. *Journal of Child and Family Studies*, 3, 403–412
22. Jappens, M. ir van Bavel, J. (2015). Parental Divorce, Residence Arrangements, and Contact Between Grandchildren and Grandparents. *Journal of Marriage and the Family*, 78 (2), 451-467.
23. Jendrek, M. (1993). Grandparents who parent their grandchildren: Effects on lifestyle. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 609-621.
24. Johnson, M. ir Johnson, L. (2010). *Generations, Inc.: From Boomers to Linksters--Managing the Friction Between Generations at Work*. USA: AMACOM.
25. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
26. Kornhaber, A. ir Woodward, K. L. (1985). *Grandparents, Grandchildren: The Vital Connection*. London: Transaction Publishers.
27. Landry-Meyer, L. (1999). Research into action: Recommended intervention strategies for grandparent caregivers. *Journal of Family Relations*, 48, 381-389.
28. Legkauskas, V. (2012). *Kartų knyga*. Vilnius: Savas takas ir Ko. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/lithuania/sites/lithuania/files/kartu_knyga.pdf [žiūrėta 2019-11-21]
29. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (1992). *III SKIRSNIS, VISUOMENĖ IR VALSTYBĖ*.
30. Lietuvos Respublikos šeimos politikos koncepcija. (2008). Nr. X-1569. Vilnius.
31. Linsk, N. L. ir Mason, S. (2004). Stresses on grandparents and other relatives caring for children affected by HIV/AIDS. *Health & Social Work*. 29, 127-136.
32. Madden, C. (2019) *Hello Gen Z: Engaging the Generation of Post-Millennials*. Australia: Hello Clarity.
33. Mahne, K. ir Huxhold, O. (2012). Social contact between grandparents and older grandchildren: a three-generation perspective. In: Arber, S.; Timonen, V. *Contemporary*

- grandparenting: changing family relationships in global context*. Bristol: Policy. 2012. 225–246.
34. McCrindle, M. ir Wolfinger, E. (2010). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generation*. Australia: University of New South Wales Press Ltd.
35. McCrindle. *Generation Alpha: Mark McCrindle Q&A with the New York Times*. Prieiga internete: <https://mccrindle.com.au/insights/blog/generation-alpha-mark-mccrindle-q-new-york-times/> [žiūrėta 2019-11-22]
36. McCrindle. *Get Alpha defined*. Prieiga internete: <https://mccrindle.com.au/insights/blog/gen-alpha-defined/> [žiūrėta 2019-11-22]
37. Miškinis, K. (1993). *Šeimos pedagogika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
38. Neugarten, B. ir Weinstein, K. (1964). The Changing American Grandparent. *Journal of Marriage and Family*. Vol. 26, No. 2 p. 199-204.
39. OECD, European Observatory on Health Systems and Policies. (2017). *Lietuva: šalies sveikatos profilis 2017*. Prieiga internete: https://books.google.lt/books?id=ZhpADwAAQBAJ&dq=ilg%C4%97janti+gyvenimo+trukm%C4%97&hl=lt&source=gbs_navlinks_s [žiūrėta 2020-01-19]
40. Oficialios statistikos portalas. (2019). *Lietuvos gyventojai. Tarptautinė migracija*. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai/lietuvos-gyventojai-2019/gyventoju-migracija1/tarptautine-migracija> [žiūrėta 2020-01-15]
41. Oliver, W. ir Oliver, E. (2019). *Viltis šių dienų šeimoms*. Kaunas: SEPTINTOSIOS DIENOS ADVENTISTŲ BAŽNYČIA.
42. Paice, E. ir Marlin, S. (2013). *Grandparent's Survival Guide to Child Care*. London: Featherstone.
43. Račiūnaitė – Paužuolienė, R. (2012). *Lietuvos šeima vertybių sankirtoje (xx a. – xxi a. pradžia)*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 171p.
44. Reardon D. (2013). Grandparents' Role in Their Grandchildren's Education. In: Singh A., Devine M. (eds) *Rural Transformation and Newfoundland and Labrador Diaspora*. Rotterdam: SensePublishers.
45. Rosen, R. C. (2001). *Masks and Mirrors: Generation X and the Chameleon Personality*. United States: Praeger.
46. Saxena, D. ir Brotherson, S. (2013). *When Grandparents Become Parents to Their Grandchildren*. Prieiga internete: <https://www.ag.ndsu.edu/publications/home-farm/when-grandparents-become-parents-to-their-grandchildren/fs1639.pdf> [žiūrėta 2020-03-05]

47. Schilmoeller, G. L. ir Baranowski, M. D. (1998). Intergenerational support in families with disabilities. *Grandparents' perspectives. Families in Society*, 79, 465–476
48. Seemiller, C. ir Meghan, G. (2016). *Generation Z Goes to College*. United States of America: Jossey-Bass
49. Siew Fun, T. ir Chee Leong, L. (2018). *Preparing the Next Generation of Teachers for 21st Century Education*. United States of America: IGI Global.
50. Spitze, G. ir Ward, R.A. (1998). Gender Variations. In M. Szinovacz (Ed.). *Handbook on grandparenthood*, 113–127.
51. Stange, Z. M., Oyster, K. C. ir Sloan, E. J. (2011). *Encyclopedia of Women in Today's World, Volume 1*. London: SAGE Publications.
52. Statista.(2016). *Divorce rates in Europe in 2016*. Prieiga internete:<https://www.statista.com/statistics/612207/divorce-rates-in-european-countries-per-100-marriages/> [žiūrėta 2020-01-15]
53. Stoppard, M. (2011). *Grandparents: Enjoying and caring for your grandchild*. London: DK Publishing.
54. Strauss, W. ir Howe, V. (2009). *The Fourth Turning: What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. New York: Three Rivers Press
55. Szinovacz, M. (1998). *Handbook on Grandparenthood*. London: Greenwood Publishing Group.
56. Taljūnaitė, M., Stankūnienė, V. ir Žvinklienė, A. (1995). *Lietuvos Šeima: Mokslinės-praktinės konferencijos "Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis"*. Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
57. The Grandparents' Association. (2010). *Be the Best Grandparent: The authoritative practical guide for every grandparent*. UK: Teach Yourself.
58. Toledo, S. ir Brown, E. D. (2013). *Grandparents as Parents, Second Edition: A Survival Guide for Raising a Second Family*. London: The Guilford Press.
59. Trute, B. (2003). Grandparents of children with developmental disabilities: Intergenerational support and family well-being. *Families in Society*, 84, 119–126
60. Turunen T.A. ir Perry B. (2017). 'I Had a Grandfather Who Taught Me Everything': Grandparents as Family Capital in Transition to School. In: Dockett S., Griebel W., Perry B. (eds) *Families and Transition to School. International Perspectives on Early Childhood Education and Development*, 117-129.
61. Uhlenberg, P. ir Hammill, B.G. (1998). *Frequency of Grandparent Contact With Grandchild Sets: Six Factors That Make a Difference*. Prieiga internete:

<https://www.researchgate.net/publication/13643495> Frequency of Grandparent Contact
With Grandchild Sets Six Factors That Make a Difference [žiūrēta 2020-04-05]

62. Wassermann, S. (2010). Grandparenting at Long Distance: Connecting with Grandchildren Across the Miles. Canada: Brush Education.
63. Westphal S. K., Poortman A. R. ir van der Lippe, T. (2015). What about grandparents? Children's postdivorce residence arrangements and contact with grandparents. *Journal of Marriage and Family*, 77 (2), 424-440.

PRIEDAI

Anketa jaunesniojo mokyklinio amžiaus tėvams

Gerbiami tėvai,

Esu Šiaulių universiteto Edukologijos instituto Pradinio ugdymo pedagogikos ir ikimokyklinio ugdymo bakalauro studijų programos IV kurso studentė Ieva Skrupskelytė. Atlieku tyrimą apie šiuolaikinių senelių dalyvavimą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų ugdyme.

Jūsų atsakymai labai svarbūs, todėl prašau atsakyti į visus pateiktus klausimus. Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymą pažymėkite arba įrašykite savo nuomonę. Anketa yra anoniminė. Jūsų atsakymai tik apibendrinta forma bus pateikiami bakalauro baigiamajame darbe. Dėkoju už bendradarbiavimą.

KLAUSIMAI APIE JUS.

1. Jūsų amžius.
 - Iki 25 m.
 - 25-30 m.
 - 31-40 m.
 - 41-50 m.
 - 51m. ir daugiau.

2. Išsilavinimas:
 - Pradinis išsilavinimas.
 - Vidurinis išsilavinimas.
 - Profesinė kvalifikacija.
 - Aukštasis universitetinis.
 - Aukštasis kolegini.
 - Aukštesnysis.

3. Lytis:
 - Moteris.
 - Vyras.

SENELIŲ DALYVAVIMAS ANŪKŲ UGDYME(SI).

4. Ar seneliai padeda prižiūrėti anūkus?
 - Taip
 - Ne

5. Kiek laiko seneliai praleidžia kartu su anūkais?
 - Kelias valandas;
 - Kelias dienas per savaitę;
 - Įrašykite savo atsakymą:.....

6. Kokie Jūsų ir Jūsų tėvų santykiai?
 - Labai geri;
 - Geri;
 - Vidutiniški;

- Blogi;
 - Labai blogi;
 - Nebendraudjame;
7. Kokie senelių (Jūsų tėvų) ir anūkų (Jūsų vaikų) santykiai?
- Labai geri;
 - Geri;
 - Vidutiniški;
 - Blogi;
 - Labai blogi;
 - Mažai bendrauja;
 - Nebendraudžia;
8. Kokie trukdžiai kenkia senelių ir anūkų santykiams:
- Atstumas;
 - Sveikata;
 - Anūkų skaičius;
 - Skyrybos (tėvų, senelių);
 - Senelių profesinė veikla;
 - Kita. *Įrašykite savo atsakymą:*.....
9. Kokį vaidmenį Jūsų šeimoje atlieka seneliai:
- Laikiną tėvų vaidmenį;
 - Globėjo;
 - Vaikų draugo;
 - Auklėtojo;
 - Patarėjo;
 - Daug vaidmenų;
 - Kita. *Įrašykite savo atsakymą:*.....
10. Ką dažniausiai veikia seneliai kartu su anūkais? *Įrašykite savo atsakymą:*.....
11. Ar seneliai noriai dalyvauja anūko gyvenime?
- Taip;
 - Nelabai;
 - Ne.
12. Kaip ir kuo seneliai prisideda prie anūko gerovės? *Įrašykite savo atsakymą:*.....
.....
13. Kiek dažnai seneliai aplanko anūkus?
- Kasdien;
 - 1 kartą į savaitę;
 - Kelis kartus per savaitę;
 - Kelis kartus per mėnesį;
 - Švenčių progomis;
14. Kiek dažnai anūkai aplanko senelius?
- Kasdien;
 - 1 kartą į savaitę;
 - Kelis kartus per savaitę;
 - Kelis kartus per mėnesį;
 - Švenčių progomis;

15. Kaip manote, ar svarbus senelių vaidmuo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko gyvenime?
- Labai svarbus;
 - Svarbus;
 - Nesvarbus, yra tėvai;
 - Priklauso nuo situacijos;
 - Negaliu atsakyti;
16. Kuo pasireiškia senelių dalyvavimas Jūsų vaikų ugdyme?
- Kartu leidžia laisvalaikį;
 - Padeda ruošti namų darbus;
 - Paima iš mokyklos;
 - Nuveda po pamokų į būrelius;
 - Lankosi mokyklos organizuojamuose renginiuose;
 - Kita
(įrašykite).....
17. Ar norėtumėte, kad seneliai aktyviau dalyvautų anūkų ugdyme?
- Taip;
 - Manau, dalyvauja pakankamai;
 - Ne;
 - Neturiu atsakymo;
18. Kaip manote, ar Jūsų vaikai norėtų, kad seneliai aktyviau dalyvautų jų gyvenime, daugiau bendrautų?
- Manau, taip;
 - Sunku pasakyti;
 - Manau, ne.
19. Ar Jūsų gyvenime seneliai turėjo didelės įtakos?
- Taip;
 - Nelabai;
 - Ne.
20. Ar norėtumėte, kad Jūsų vaikų ir senelių santykiai būtų glaudesni?
- Taip;
 - Dabar yra pakankamai glaudūs;
 - Ne, nenorėčiau;
 - Negaliu atsakyti.

Dėkoju už Jūsų atsakymus!

Anketa pradinio ugdymo pedagogams

Gerb. pedagogai,

Esu Šiaulių universiteto Edukologijos instituto Pradinio ugdymo pedagogikos ir ikimokyklinio ugdymo bakalauro studijų programos IV kurso studentė Ieva Skrupskelytė. Atlieku tyrimą apie šiuolaikinių senelių dalyvavimą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų – anūkų ugdyme.

Jūsų atsakymai labai svarbūs, todėl prašau atsakyti į visus pateiktus klausimus. Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymą pažymėkite arba įrašykite savo nuomonę. Anketa yra anoniminė. Jūsų atsakymai tik apibendrinta forma bus pateikiami bakalauro baigiamajame darbe. Dėkoju už bendradarbiavimą.

Klausimai apie Jus:

1. Jūsų amžius:
 - 25-30 m.;
 - 31-40 m.;
 - 41-50 m.;
 - 51-60 m.
 - 61m. ir daugiau.
2. Išsilavinimas:
 - Aukštasis universitetinis išsilavinimas;
 - Aukštasis koleginis išsilavinimas;
 - Aukštesnysis išsilavinimas;
3. Darbo stažas:
 - Įrašykite savo atsakymą:.....

SENELIŲ DALYVAVIMAS ANŪKŲ UGDYME:

4. Kaip dažnai seneliai atveda vaikus į ugdymo įstaigas?
 - Visada;
 - Dažnai;
 - Nedažnai;
 - Neveda;
5. Ar seneliai dalyvauja anūkų ugdymo(-si) procese?
 - Taip;
 - Ne;
 - Negaliu pasakyti;
 - Priklauso nuo konkretaus atvejo;
 - Kita (įrašykite)
6. Ar seneliai dalyvauja ugdymo įstaigose organizuojamuose renginiuose?
 - Taip;
 - Retai;
 - Ne;
7. Ar vaikai pasakoja apie savo senelius?
 - Taip;

- Retai;
 - Ne;
8. Kaip, Jūsų nuomone, būtų galima apibūdinti šiuolaikinių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir senelių bendravimą? *Įrašykite savo nuomonę*

9. Jūsų nuomone, ar svarbus yra senelių dalyvavimas savo jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų ugdyme?
- Taip, svarbus;
 - Manau, mažiau svarbus nei anksčiau;
 - Nebesvarbus jaunesniajame mokykliniame amžiuje;
 - Neturiu nuomonės;
 - Ne.
10. Kuo pasireiškia šiuolaikinių senelių dalyvavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus anūkų ugdyme? *Įrašykite savo nuomonę*.....
11. Kokias funkcijas atlieka arba galėtų atlikti šiuolaikiniai seneliai savo anūkų ugdyme? *Įrašykite savo nuomonę*.....
12. Kas lemia senelių dalyvavimą savo anūkų ugdyme(si): (*pažymėkite Jums priimtinus atsakymus*)
- Šeimos tradicijos;
 - Santykiai šeimoje;
 - Senelių profesinis užimtumas;
 - Gyvenamoji vieta (geografinis atstumas);
 - Senelių sveikata;
 - Senelių išsilavinimas;
 - Kita (įrašykite).....
13. Ar Jums dažnai tenka bendrauti su Jūsų ugdytinių seneliais?
- Taip, dažnai;
 - Retai;
 - Su kai kurių vaikų seneliais netenka bendrauti.
14. Jei tenka bendrauti su Jūsų ugdytinių seneliais, kokiais klausimais bendraujate?
- Seneliai domisi vaiko elgesiu;
 - Seneliai domisi vaiko pasiekimais;
 - Bendraujame kilus problemoms šeimoje;
 - Bendraujame dėl mokykloje kilusių problem;
 - Bendraujame, kai vaikų tarpe kyla konfliktų;
 - Kita (įrašykite).....
15. Ar norėtumėte, kad Jūsų ugdytinių seneliai įsijungtų į vaikų ugdymo procesą:
- Taip;
 - Neturiu nuomonės;
 - Priklauso nuo konkretaus atvejo;
 - Ne, nemanau.

Dėkoju už Jūsų atsakymus!